

Άννα Ψωμά

ΕΙΔΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΗΣ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ
Τα «Χάνια» και οι «Παλιές Φυλακές»

Λιβαδειά 2016

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΆΝΝΑΣ ΨΩΜΑ

Γεννήθηκα στην Λιβαδειά μέσα στον πόλεμο το 1941 και έφυγα να σπουδάσω αρχιτεκτονική στο Ε.Μ.Π. την περίοδο 1960-1965. Εργάστηκα τα δύο πρώτα χρόνια μετά την αποφοίτηση στο «Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών», του Καθηγητή της Έδρας Πολεοδομίας Αντώνη Κριεζή στα θέματα: «Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτου οικισμού Ανδρίτσαινας» και «Μελέτης Σεισμοπλήκτων περιοχών Ηπείρου – Θεσσαλίας». Μετά την απαγόρευση της λειτουργίας του

Σπουδαστηρίου επέστρεψα στην Λιβαδειά και ασχολήθηκα με την σύνταξη μελετών του δημοσίου και ιδιωτικού φορέα.

Συνεργάστηκα με την Μητρόπολη Θηβών και Λεβαδείας σε θέματα όπως:

«Ανέγερσης νέων Ναών», κατασκευών στον Παρνασσό, κατασκευής του «Γηροκομείου» στη Λιβαδειά στη θέση Τζιμείκα, αποκατάστασης και συντήρησης παλαιών τμημάτων Ιεράς Μονής Γενεθλίου της Θεοτόκου Ακραιφνίου, συντήρησης και αποκατάστασης «Μετοχίου στη Δαύλεια» με κονδύλια του ΕΣΠΑ, κατασκευής μικρού ναού αφιερωμένου στην μνήμη του Παντελή Γκέλη στη Μονή Ακραιφνίου κλπ.

Εκτός από τις προαναφερθείσες πολεοδομικές μελέτες με ομάδα συνεργατών όλων των ειδικοτήτων μελετήσαμε, τα «Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια των πόλεων Λιβαδειάς, Διστόμου, Ορχομενού, Αλιάρτου», με ανάθεση του ΥΠΕΧΩΔΕ το 1983.

Για τον Δήμο Λιβαδειάς (ως Δημοτικός σύμβουλος) βοήθησα στις τροποποιήσεις της αρχικής μελέτης διευθέτησης της κοίτης της Έρκυνας, στον σχεδιασμό του πεζόδρομου της οδού Χριστοδούλου και στην «Μετατροπή της οικίας Δημακοπούλου και της Νεροτριβής σε μικρό ξενώνα νεότητας» (που δεν υλοποιήθηκε) κλπ.

Στον ιδιωτικό τομέα οι πρώτες μελέτες στην Λιβαδειά την περίοδο '70-90 αναφέρονται κυρίως σε προσθήκες σε διάφορα υπάρχοντα κτίρια. Οι πιο ενδιαφέρουσες αρχιτεκτονικά μελέτες αυτής της περιόδου ήταν οι αποκαταστάσεις και συντηρήσεις παραδοσιακών κτιρίων στην Αράχωβα (Σαραντοπούλου, Περατικού κλπ.), το Δίστομο και στον οικισμό Ελικώνα (μικρό ξενώνα και εργαστήριο ζυμαρικών Αφών Στάμου). Μετά το 1990 άρχισαν να βελτιώνονται αισθητικά οι απαιτήσεις και να κτίζω ωραιότερα κτίρια και μέσα στην Λιβαδειά.

ΕΙΔΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΗΣ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ Τα «Χάνια» και οι «Παλιές Φυλακές»

Μικρή εισαγωγή

Προ τετραετίας και πλέον μαζί με μια ομάδα συνεργατών¹ αρχίσαμε να συγκεντρώνουμε υλικό για τα κατάλοιπα της αρχιτεκτονικής μνήμης έως το 1950 της Λιβαδειάς. Επειδή, ο αναγκαίος χρόνος αποδείχθηκε εκ των υστέρων ότι έπρεπε να είναι πολύ μακρύτερος από αυτόν που είχαμε αρχικά εκτιμήσει αποφασίσαμε να δημοσιοποιήσουμε τμήματα της μελέτης, τα οποία είναι αυτοτελή και δεν επηρεάζονται άμεσα από τα προηγούμενα κεφάλαια. Είναι όμως και ένας έμμεσος τρόπος για να προετοιμάσουμε τους αναγνώστες για το μεγάλο βιβλίο η «Παλιά Λιβαδειά» που ετοιμάζουμε. Τα «Χάνια» μαζί με τις «Παλιές Φυλακές» αποτελούν το πέμπτο κεφάλαιο του βιβλίου με τίτλο «Ειδικά Κτίρια».

1. Τα «Χάνια»

Γενικές πληροφορίες για τα «Χάνια»

Η λέξη «χάνι» είναι περσικής προέλευσης και χαρακτηρίζει τον χώρο, όπου μπορούσε κανείς να σταθμεύσει πάνω στους μεγάλους οδικούς και εμπορικούς άξονες. Αργότερα μετεξελίχθηκε σε πανδοχείο-ξενοδοχείο.

Το όνομά του, ίσως το οφείλει στο σύστημα σταθμών εφοδιασμού (αναhana), που οργάνωσαν οι Αχαιμενίδες (6^{ος}-5^{ος}πΧ) αιώνας στους μεγάλους δρόμους της αυτοκρατορίας τους, όπως ανάμεσα στις Σάρδεις και τα Σούσα.

Ήταν απαραίτητο να διαθέτει νερό και ασφάλεια για τους ανθρώπους και τα εμπορεύματα. Αρχικά ήταν ένας κλειστός χώρος που προστάτευε μια πηγή, που αργότερα μετεξελίχθηκε σε κτιριακό συγκρότημα.

Στα ομηρικά έπη (Ιλιάδα και Οδύσσεια²) βλέπουμε ότι υπήρχε η λέξη «σταθμός», που σημαίνει «μάνδρα», «στάνη», «κατάλυμα ζώων» και ο Ησίοδος³ την χρησιμοποιεί για να υποδηλώσει την κατοικία του ανθρώπου. Αργότερα στον Ηρόδοτο⁴ και τον Ξενοφώντα⁵ «Κύρου Ανάβαση» παίρνει την σημασία του καταλύματος προς διαμονή, διατροφή, ανάπαυση και διανυκτέρευση οδοιπόρων ή στρατιωτικών.

¹ Ξενοφώντα Στριμπή, καθηγητή πληροφορικής και Γεωργίας Αντωνοπούλου, γεωγράφου.

² Ιλ. Β 469 Ε557 Μ304 Σ589 Τ375.

Οδ. Ξ 32504.

³ Θεογονία 294.

⁴ Ηροδότου 5,52. 6,119 κλπ.

⁵ Ξενοφώντα, Κεφ. 2 παρ 5, 7, 10, 11,14 κλπ.

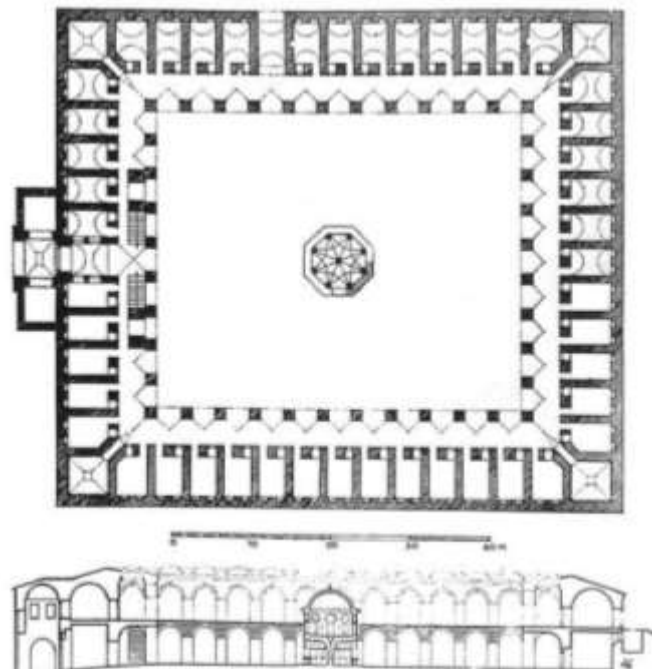
Ο Ηρόδοτος τους ονομάζει «καταλύσεις». Στα νεότερα χρόνια, τα ελληνιστικά και στα χρόνια του Χριστού απαντάται το «Χάνι»: ως κατάλυμα (Πολύβιος 2.36,1 Έξοδος Παλαιά Διαθήκη Δ'24, Λουκ. Καινή Διαθήκη 27.22,11. Μάρκος 14,14.).

Τέλος, στα βυζαντινά χρόνια διατηρήθηκαν και έφτασαν ως τις ημέρες μας ως καταφύγιο ή πανδοχείο ή καταγώγιο (δυσφημιστική έννοια) και αργότερα προστέθηκε η λέξη ξενοδοχείο.

Τα «Χάνια», συνήθως, κτίζονταν σε απόσταση 25 χιλ-30 χιλ. κατά μήκος των μεγάλων εμπορικών δρόμων, όσο περίπου διαρκεί μία ημερήσια διαδρομή.

Για να περιγράψουμε το κτίσμα αυτό της διαμονής ο σωστότερος όρος είναι το «Καραβάν- Σεράι»⁶ και όχι ο όρος «Χάνι» γιατί το δεύτερο χαρακτηριζόταν σαν ίδρυμα όπου οι Εμπορικοί Ταξιδιώτες μπορούσαν να μείνουν για κάποιο διάστημα και όπου υπήρχαν καταστήματα για να πωλούν τα εμπορεύματά τους.

Διακρίνουμε δύο είδη κτιρίων για «Χάνια». Το «Χάνι» που κατασκευάζεται σε επιτελικά σημεία της διαδρομής σε επικίνδυνα περάσματα δίπλα σε γέφυρες, σταυροδρόμια κλπ. και το «Χάνι» των πόλεων, που κτίζεται στο τέλος του ταξιδιού και λειτουργεί ως πρακτορείο, μέρος για εμπορική συναλλαγή και ολιγοήμερη διαμονή κυρίως των επαρχιωτών. Το βράδυ όλοι οι ταξιδιώτες, αραμπατζήδες, αγωγιάτες, επιβάτες, γνωστοί και άγνωστοι, μαζεύονταν, έτρωγαν, έπιναν, έλεγαν τις ιστορίες τους τραγουδούσαν, γλεντούσαν, μάθαιναν τα νέα, κουβέντιαζαν για τις δουλειές τους, γινόταν στο «Χάνι» ένα μικρό πανηγύρι.

Εικ 1. Κάτοψη και τομή τον Κοζα
Χανι της Προύσας (Μ. Cezar).

⁶ Εικόνα από τη μελέτη του Πασχάλη Ανδρούδη, *Το μεγάλο Καραβάν-Σεράι (Buyuk Kervansarayi) της Θεσσαλονίκης ιστορικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες.*

Επειδή δεν υπήρχαν συστηματικά μαγαζιά που να προσφέρουν φαγητό, ο κάθε ταξιδιώτης ήταν υποχρεωμένος να μαγειρεύει ο ίδιος το φαγητό του και γι' αυτό οι ευπορότεροι έφερναν μαζί τους και υπηρέτες. Σε κάθε «Χάνι» παρέχονταν έναντι αντιτίμου, φωτισμός και θέρμανση. Στρώματα, σκεπάσματα και ότι άλλο χρειαζόνταν οι ταξιδιώτες, θα έπρεπε να τα προμηθευτούν από μόνοι τους.

Σε πολλά «Καραβάν –Σερά» υπήρχε και πεταλωτήριο. Επίσης μπορούσαν να επιδιορθώσουν τα κάρρα τους και ξεκούραζαν τις καμήλες και τα άλογά τους.

Η διαφορά «Καραβάν-Σερά» από το «Χάνι» μπορεί να εντοπιστεί στην παροχή περισσότερων υπηρεσιών.

Τα «Χάνια» κυρίως των οδικών αξόνων ήταν κάτι περισσότερο από καταφύγιο, ήταν το κέντρο ανταλλαγής ιδεών μεταξύ ανθρώπων από διάφορα μέρη του κόσμου. Εξυπηρετούσε τον ταξιδιώτη και το άλογό του. Εκεί, θα ξεκουραζόταν, θα έτρωγε, θα διανυκτέρευε και την άλλη μέρα θα έπαιρνε τα εφόδια για τη συνέχεια του ταξιδιού του, θα πλήρωνε το «χανιατζή» ή «χανιάτορα» και ανανεωμένος θα συνέχιζε το ταξίδι του. Στα «Χάνια» ξεπέζευαν ληστές, πολεμιστές, οδοιπόροι, ζητιάνοι, εξερευνητές, τσαμπάσηδες, προσενητές, ερευνητές και κάθε είδους ξένοι και περαστικοί⁷. Κατά την διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν προσφορά της μητέρας ή της αδελφής του σουλτάνου και είχαν σκοπό την διευκόλυνση των караβανιών για την επέκταση και ανάπτυξη του εμπορίου. Σε άλλα η φιλοξενία ήταν δωρεάν και σε άλλα (βακουφικά) πλήρωναν.

Όλα σχεδόν τα «Χάνια» εμφανίζουν το ίδιο μοντέλο

...Φουρ' μαγαζί και Χάνι...

Δηλαδή πάντοτε σχεδόν το «Χάνι» συνοδεύεται από μια σειρά μαγαζιά και φούρνο.

Η τυπολογία των «Χανίων»

Τα «Χάνια» θυμίζουν μεσαιωνικά κάστρα με διαφορετική τελείως οργάνωση και λειτουργία. Είναι μία αμυντική οργάνωση γύρω από ένα αίθριο με περιορισμένα εξωτερικά ανοίγματα.

Όλα τα «Χάνια» αυτά παρουσιάζουν την ίδια τυπολογική οργάνωση των οθωμανικών «Χανίων» των πόλεων από τον 17^ο αιώνα και μετά, όπου τα επιμέρους κτίσματα διατάσσονται γύρω από την εσωτερική αυλή, ενώ πάντα τα καταστήματα που ανήκουν σ' αυτά κλείνουν την πλευρά που βλέπει στο δρόμο.

Το «Χάνι» ακολουθεί επίσης την τυπολογία των μοναστηριών της ορθόδοξης εκκλησίας. Στο κέντρο στη θέση του καθολικού υπάρχει μικρό τζαμί (χωρίς μιναρέ) και γύρω-γύρω η διάταξη των κελιών, οι χώροι διαμονής ή διανυκτέρευσης.

Συνήθως είναι διώροφα, όπου στον όροφο διατάσσονται τα δωμάτια με το ξύλινο χαγιάτι σαν κοινόχρηστο χώρο επικοινωνίας, ενώ στο ισόγειο βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι, αποθήκες, στάβλοι και καταστήματα.

⁷ Αλ. Τότσικα, Γ. Σωτηροπούλου και Χ. Μποζιονέλου, *Ελληνική λαϊκή κληρονομιά*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2008.

Μια μεγάλη είσοδος ασφαρίζεται καλά με ξύλινη πόρτα και οδηγεί στο αίθριο του «Χανιού» (εικ. 2.)

Εικ. 2. Εσωτερικό του Kozas Hani της Προύσας (φωτ. Π. Ανδροούδη. 2003).

Σ' ένα μικρό δωμάτιο δίπλα στην μεγάλη αυλόθυρα έμενε ο «Χαντζής» ή «Χανιτζής» (ιδιοκτήτης του Χανιού) ή ένας έμπιστος υπάλληλός του που είχε το ρόλο του θυρωρού.

Τα «Καραβάν-Σεράι» δέχονταν τα караβάνια μέχρι την ώρα της βραδινής προσευχής των Τούρκων, μετά έκλειναν τις εξώπορτες και δεν επέτρεπαν την είσοδο και την έξοδο σε κανέναν μέχρι το πρωί που γίνονταν ο έλεγχος των φορτίων.

Η αυλή ήταν πλακοστρωμένη (εικ. 2) για να μην λασπώνει. Στο κέντρο της υπήρχε μία στέρνα για το πότισμα των υποζυγίων.

Εκτός από τα προηγούμενα υπήρχαν και πολύ μικρότερα, όπως τα καταγράφει ο Γουσταύος Φλωμπέρ και το δημοσιεύει ο Μπάμπης Άννινος⁸:

... Το πανδοχείο αποτελείτο από έν μόνο ευρύχωρον δωμάτιον, διηρημένον εις δύο διαμερίσματα · το έν ήτο προωρισμένο διά τους ίππους, τα κτήνη, τας όρνιθας · εις το άλλο, το οποίον ήτο κατά τι υψηλότερον, με το έδαφος χωματόστρωτον ως αλώνιον, διέμενον οι οικοδεσπότει και οι φιλοξενούμενοι αυτών, τρεις φαυλόβιοι παλληκαράδες ρακένδυτοι. Εις το μέσον δε του χώρου εκείνου ευρίσκετο, αναμμένη, χωρίς εστίαν η περιορισμόν κανένα, πυρά, της οποίας ο καπνός εξήρχετο Κυρίως οίδε πως και πόθεν...

Δίπλα στο «Χάνι» ήταν ο πεταλωτής, ο σαμαρτζής, ο ταβερνιάρης, ο ψιλικατζής κλπ. Ο χανιτζής ήταν υποχρεωμένος να καθαρίζει συνέχεια τους στάβλους από τη βρωμιά των ζώων, γιατί οι γείτονες διαμαρτύρονταν και πολλές φορές καλούσαν την αστυνομία.

⁸ Μπ. Άννινου, Αι Αθήναι του 1850. Εντυπώσεις δύο Γάλλων περιηγητών. Εκάτη Αθήνα 2006.

Τα «Χάνια» της Λιβαδειάς

Η Λειβαδιά όντας κοντά στον Κορινθιακό και την Αταλάντη συγκέντρωνε όλο το εμπόριο είτε από την Δύση, είτε από την Ανατολή και κυρίως από την Κωνσταντινούπολη και την Σμύρνη. Το ασφαλές λιμάνι της Αντίκυρας και των Άσπρων Σπιπιών (όπου υπήρχαν κρατικές αποθήκες) και οι δεινοί Διστομίτες αγωγιάτες, μετέφεραν τα Ιταλικά και Γαλλικά κυρίως προϊόντα προς την πρωτεύουσα του Νομού. Επίσης από τα λιμάνια αυτά εξαγάγαμε τα παραγόμενα στην περιοχή της Λιβαδειάς αγροτικά προϊόντα, τυρί, λάδι, βαμβάκι, ριζάρι βαμβάκι κλπ. Από την Κωνσταντινούπολη ερχόντουσαν τα εκλεκτά μάρμαρα, ψηφίδες από την Σμύρνη για τους βυζαντινούς ναούς και λοιπά προϊόντα μέσω του λιμανιού της Αταλάντης.

Τα «Χάνια» της πόλης μας έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, ήταν ακόμη σε λειτουργία. Ήταν όλα κτισμένα στο τέρμα των δρόμων που οδηγούσαν από την περιφέρεια της Βοιωτίας, στο κέντρο της Λιβαδειάς. Η τοποθέτηση τους στις άκρες της πόλης ήταν αναγκαία λόγω της επιβάρυνσης που προκαλούσαν.

Τα περισσότερα βρίσκονταν στο κέντρο της σημερινής πόλης που ήταν όμως το άκρον της Τουρκοκρατούμενης (χάρτης 1) και των πρώτων χρόνων της ελεύθερης πόλης έως περίπου το 1880. Δυστυχώς, δεν μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε στοιχεία που να ανταποκρίνονται στην αρχική μορφή των κτιρίων. Όλα είχαν μετεξελιχθεί, σε άλλες χρήσεις, κυρίως σε καταστήματα, όπως φαίνονται στα σχέδια και τις φωτογραφίες που είχαν κατατεθεί στην Πολεοδομία Λιβαδειάς για την έκδοση των αδειών κατεδάφισης. Τα μεγέθη των οικοπέδων και του δομημένου χώρου, τα πήραμε από τις πινακίδες του σχεδίου πόλης του 1954 και από την αεροφωτογραφία της Λιβαδειάς του έτους 1937. Τα άλλα στοιχεία που παρουσιάζουμε, για τον χρόνο κατασκευής και τις χρήσεις των χώρων στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας τους, τα αντλήσαμε από τα αρχεία του Υποθηκοφυλακείου Λιβαδειάς μέσω των συμβολαίων τους. Από εκεί προκύπτουν και οι διαδοχικοί ιδιοκτήτες.

Απ' όλα τα «Χάνια» ακατεδάφιστο αλλά πολύ μεταλλαγμένο στέκεται ακόμη το «Χάνι Ζητουριάτη» στην οδό Μπουφίδου. Όλα τα άλλα σταδιακά άρχισαν να κατεδαφίζονται μετά το 1960.

Πρώτη αναφορά για την ύπαρξη «Χάνι» στην πόλη, μας έδωσε ο γάλλος γιατρός Jacob Spon που επισκέφτηκε την Λιβαδειά το 1676 μαζί με τον αρχαιολόγο George Wheller⁹ και αναφέρει:

...Καραβάν-Σεράι –(χάνι) υπάρχει στην είσοδο της πόλης από κει που ερχόμαστε από το Δίστομο και Δελφούς...

Από το βιβλίο του Μπάμπη Άννινου¹⁰ για τις εντυπώσεις των γάλλων περιηγητών Μάξιμου Ντουκάν και Γουσταύου Φλωμπέρ μαθαίνουμε ότι:

⁹ Κεφάλαιο 2.1

¹⁰ Μπ. Άννινου, Αι Αθήναι του 1850. Εντυπώσεις δύο Γάλλων περιηγητών. Εκάτη Αθήνα 2006.

...Κατωρθώσαμεν¹¹ να φτάσωμεν εις Λεβάδειαν, εκεί δε οι αγωγιάται εδήλωσαν ότι δεν εννόουν να προχωρήσουν περισσότερον...

Χάρτης 1. Με το γκρι χρώμα φαίνονται περίπου τα όρια της Λιβαδειάς κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας και με το φρεζ τμήμα της επέκτασης της πόλης έως το 1900

Η γνωστή περιηγήτρια Ελένη Γκίκα αναφέρει ότι:

... Η Λιβαδειά στην παλιά εποχή ήταν το κέντρο των Καραβανιών...

Άλλη πληροφορία έχουμε από τους εκτιμητές των δημοσίων κτημάτων (που παραχωρήθηκαν στους κατοίκους) της πόλης μετά την απελευθέρωση και για την καταμέτρηση τους αναφέρουν ότι:

...Χρειάστηκαν 10 ημέρες για την καταμέτρηση του «Χανίου» του κ Γεωργίου Φόρτη και εις την καταμέτρηση και εκτίμησιν του ερειπωμένου «Χανίου» εις την θέσιν καλουμένη «Κατίκου¹²»...

Από την καθυστερημένη χρονικά έρευνα, όπως διαπιστώσαμε σήμερα (γιατί καταστράφηκαν πολλά στοιχεία που θα μπορούσαμε να είχαμε διασώσει) η πόλη μας διέθετε έξι γνωστά «Χάνια», τα οποία παρουσιάζονται περίπου βάσει του χρόνου κατασκευής τους (χάρτης 2):

α) Το «Χάνι» του «Χατζή»

β) « « του «Στιβακτά» ή «Λαζάρου»¹³

γ) Τα «Χάνια» του «Ζητουσιάτη»

γ₁) Το «Χάνι» στην οδό Καλλιαγκάκη και πλατεία Γεωργίου του Α΄

Στην πλατεία Γεωργίου του Α΄ (παλαιό ΚΤΕΛ) και Εμπορική Τράπεζα

γ₂) Το «Χάνι» στην οδό Μπουφίδου και Φίλωνος

πρώην οδό Θηβών (σημερινή οδό Μπουφίδου)

δ) Το «Χάνι» του «Δαλαρούγκα»

ε) Το «Χάνι» Γεωργίου Κουτσούκη

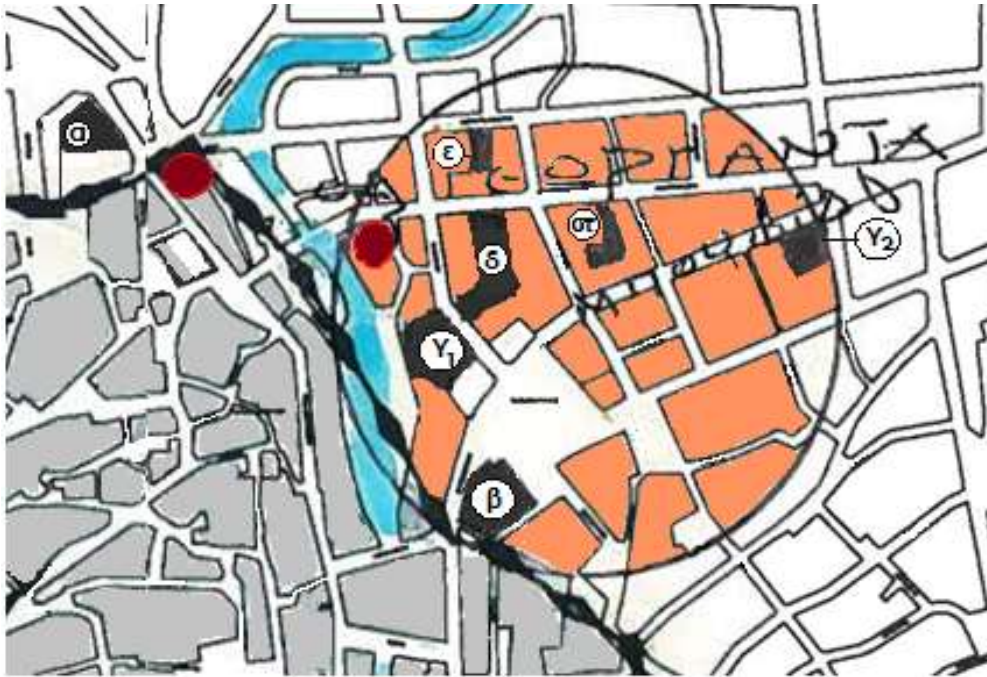
στ) Το «Χάνι» του «Ζαβλάγκα» ή «Γεωργίου»

¹¹ Διατηρήθηκε η ορθογραφία του κειμένου.

¹² Περιοχή της Λιβαδειάς που δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε.

¹³ Τελευταίος ενοικιαστής πριν την κατεδάφισή του τη δεκαετία του '60.

Τα τρία πρώτα «Χάνια» και τα παλαιότερα ίσως στην πόλη έχουν τη μορφή και τις χρήσεις των χώρων που στέγαζαν τα «Χάνια» που ήδη έχουμε περιγράψει. Δηλαδή, το κλειστό σχήμα, τις δύο εισόδους, τα μαγαζιά στην πρόσοψη, τον φούρνο, τον μεγάλο εσωτερικό αύλειο χώρο, τις πύλες κλπ. Αργότερα η μορφή τους άλλαξε, έπαψαν να είναι σταθμοί διακίνησης προϊόντων και διανυκτέρευσης των εμπόρων και μετατράπηκαν σε χώρους ημερήσιας στάθμευσης και αλλαγής πετάλων των ζώων (άλογα, μουλάρια, γαϊδούρια). Όλοι οι ασχολούμενοι με τις αγροτικές εργασίες στις γειτονικές περιοχές ερχόντουσαν σ' αυτά τα «Χάνια» της ημερήσιας συνήθως λειτουργίας, για να αφήσουν τα ζώα τους έως ότου αποπερατώσουν τις εμπορικές και διοικητικές εργασίες τους στην πόλη. Τα «Χάνια» αυτά αναπτύχθηκαν κυρίως μετά το 1925 και έπαψαν να λειτουργούν όπως και τα παλιά στα τέλη της δεκαετίας του '50.

Χάρτης. 2. Μεγέθυνση του χάρτη 1, όπου με το μαύρο χρώμα σημειώνονται τα «Χάνια» που εντοπίσαμε τις θέσεις τους και με το μπορντό οι πιθανές θέσεις των Καϊμένων που την ύπαρξή τους ανιχνεύσαμε σε συμβόλαια

Εκτός από τα έξι, πιο πάνω γνωστά «Χάνια» για την θέση τους και τους αρχικούς ή μεταγενέστερους ιδιοκτήτες, έχουμε εντοπίσει και άλλα σε τίτλους (συμβόλαια, αναγκαστικούς πλειστηριασμούς, προικοσύμφωνα), αγνοώντας το μέγεθος και την οριστική τους θέση (εικ. 3.).

Μια πρώτη αναφορά σε τίτλους για την ύπαρξη «Χάνι» στην περιοχή «Ταμπάχνας» έχουμε στις 15 Ιουλίου του 1857¹⁴ όταν:

... Ο Διονύσιος Γατσάς παραχωρεί στον Ιωάννη Κονδύλη εν ιδιόκτητον ξενοδοχείον, ανώγειον και κατώγειον κατά στην συνοικία «Ταμπάχνα» μετά

¹⁴ Με την υπ' αριθμ. 54/1857 μεταγραφή.

της αυλής της, συνορευόμενον ανατολικώς με αύλακα, δυτικώς με δρόμον της «Αγοράς», αρκτικώς με εργαστήριο Πεπεπε και νοτίως με εργαστήριο του ιδίου αγοραστού...

Μια δεύτερη πληροφορία για την περιοχή «Τρουμπέ» της πόλεως Λεβαδείας έχουμε στις 27 Φεβρουαρίου του 1866 όταν οι:

... Αφ' ενός η Φλαβία θυγάτηρ του Νικόλαου Χρηστίδου τα οικιακά επαγγελομένη έργα κάτοικος Λεβαδείας και αφ' ετέρου οι Μιχαήλ Δημητρίου και Δημήτριος Χριστοδούλου, αμφότεροι αρτοποιοί εκ του χωρίου Ζαγόρι της Ηπείρου του Οθωμανικού Κράτους, διαμένοντες ενταύθα ως εκ του επαγγέλματός τον εξήτησαν την σύνταξιν του παρόντος πωλητηρίου συμβολαίου εκθέσαντες, η μεν πρώτη Φλαβία Χρηστίδου ότι οικειοθελώς πωλεί παραχωρεί και μεταβιβάζει από σήμερον προς τους δευτέρους δύο Μιχαήλ Δημητρίου και Δημήτριο Χριστοδούλου το κατά την θέσιν «Τρουμπέ» της πόλεως ταύτης κείμενον ιδιόκτητον ξενοδοχείον μεθ' όλων των παραρτημάτων αυτού, αχυρώνων αυτώ και της αυλής άνευ εξαιρέσεως περιηλθόν αυτή εκ κληρονομικού δικαιώματος της μητρός της συνορευόμενον ανατολικώς και νοτίως με δρόμους δυτικώς με οικίαν της Μαρίας συζύγου Κωνσταντίνου Γαλάνη και αρκτικώς με το προσκελλησμένον έτερον ξενοδοχείον του Ιωάννου Δ. Ρούσσου ή Καταρτζή...

Εν συνεχεία, ο Δημήτριος Χριστοδούλου στις 27/3/1883 μεταβιβάζει το ½ εξ' αδιαιρέτου του πιο πάνω ξενοδοχείου στον Μιχαήλ Δημητρίου.

Ίσως αυτό το τμήμα να ενσωματώθηκε αργότερα στο μεγάλο «Χάνι του Χατζή» που θα αναλυθεί εν συνεχεία.

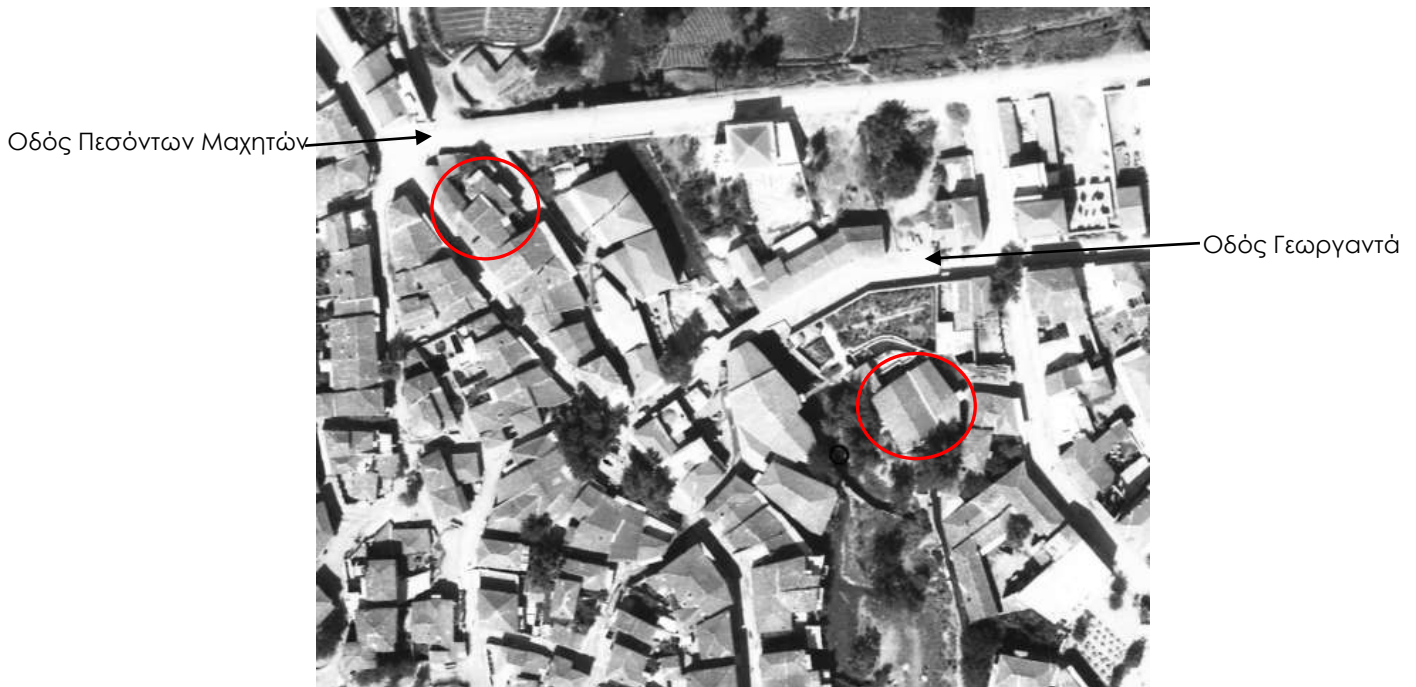
Άλλο «Χάνι» (που δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε¹⁵ την ακριβή του θέση) ανήκε στους αδερφούς Βουτσελά, οι οποίοι σε συμβόλαιο πώλησης του αναφέρουν ότι:

...Πωλούν το ήμισυ εξ' αδιαιρέτου ενός ξενοδοχείου «Χάνι» εις περιοχόν Ταμπάχνας... και συνορεύοντας ανατολικά με αύλακα, δυτικά και αρκτικά με δρόμους και νοτίως με όμοιον ξενοδοχείον των κληρονόμων Θεμιστοκλέους Τσίμα...

Το ίδιο «Χάνι» φαίνεται ότι είχε περιέλθει στην ιδιοκτησία των αδερφών Βουτσελά από τον Ευστ. Χρυσαΐτη στις 6 Μαρτίου του 1891 όταν τους παραχωρεί:

...Το ήμισυ εξ' αδιαιρέτου ενός ξενοδοχείου «Χάνι» εις θέσιν «Ταμπάχνα» συνορεύοντος του όλου οικοπέδου ανατολικά με αύλακα και εκκοκκιστικόν κατάστημα Αμαλίας Καρδινάλη, δυτικώς με δρόμον και αρκτικώς με είσοδον ή έξοδον εκκοκκιστικής μηχανής Αμαλίας Καρδινάλη και Δήμου Μαγιάκου και δρόμον και μεσημβρινώς με οικίαν και «Χάνι» Κυριάκου Ζαΐμη, Θεμιστοκλή Ζαΐμη και Αφροδίτης Παπαθανασοπούλου...

¹⁵ Χωρίς να αναφέρεται στον τίτλο κάποια γνωστή θέση της πόλης.

Εικ. 3. Αεροφωτογραφία του σχεδίου πόλης της Λιβαδειάς του 1937. Με κόκκινο κύκλο σημειώνονται οι δύο πιθανές θέσεις

Με την περιγραφή αυτή, το «Χάνι» πρέπει (με πολλές) επιφυλάξεις να βρισκόταν στη συμβολή των οδών Στρατηγού Ιωάννου και Πεσόντων Μαχητών, στην θέση του «Παλιού Τζαμιού». Ίσως να ήταν αυτό που ανέφερε ο γάλλος Jacob Spon. Ένα άλλο «Χάνι» στο οποίο έχουμε αναφερθεί χωρίς να εντοπίσουμε τη θέση του είναι αυτό της ιδιοκτησίας Γ. Φόρτη. Άλλη αναφορά για τα «Καϊμένα Χάνια» έχουμε σε συμβόλαιο¹⁶ που βγήκε σε πλειστηριασμό και περιγράφεται:

... Εν οικόπεδον εις θέσιν περιβόλια ή «Καϊμένα Χάνια» έχον πλάτος μέτρα βασιλικά 10,60 και μάκρος 23,00 μέτρα και συνορευόμενον ανατολικά με ιδιοκτησίαν Πασπάλη αρκτικώς με δρόμον νοτίως με δρομίσκον και εκείθεν με περιβόλια Σπύρου Παπαθανασοπούλου...

Για την ίδια θέση η Μαριγώ Παπαθανασοπούλου συγγενής του Παπαθανασοπούλου παραχωρεί την 1^η Ιουνίου του 1917:

...Εν οικόπεδον εν τη συνοικίαν «Καϊμένα Χάνια έκτάσεως μέτρων 100,00 περίπου...

¹⁶ Με αριθμό μεταγραφής 6041 1/7/1888.

α) Το «Χάνι του Χατζή»

Στη συνάντηση της οδού της «Αγοράς»¹⁷ με την οδό Δελφών βρισκόταν το «Χάνι του Χατζή» (εικ. 4). Σ' αυτό συγκεντρώνονταν εκτός από τα μεγάλα καραβάνια της δυτικής περιοχής της Βοιωτίας και οι μικροπαραγωγοί γεωργικών προϊόντων από το δυτικό τμήμα του νομού.

Όπως έχουμε ήδη αναφερθεί, ο γιατρός Jacob Spon το 1676 μαζί με τον George Wheeler είναι οι πρώτοι που αναφέρουν την ύπαρξη Τζαμιού-Καραβάν Σερράι (Χάνι) στην είσοδο της πόλης από κει που ερχόμαστε από το Δίστομο και τους Δελφούς. Ο Λεωνίδας¹⁸ Χατζής ο οποίος οφείλει το όνομά του στο «Χάνι», απέκτησε την μεγάλη αυτή έκταση (που φαίνεται στην επόμενη αεροφωτογραφία¹⁹) με αγορά και προικοδότηση.

Εικ. 4. Γενική κάτοψη των αρχικών τμημάτων αυτού.
Αεροφωτογραφία του 1937.

Πρώτη αναφορά για τον Λεωνίδα Χατζή έχουμε όταν:

... Την 30^η Αυγούστου του 1868 ενεφανίσθησαν αφ' ενός οι Κωνσταντίνος Λυμπερόπουλος και αφ' ετέρου ο Λεωνίδας Α. Χατζής ξενοδόχος και οينوπώλης και ο πρώτος πωλεί στον δεύτερον εν ιδιόκτητον εργαστήριον κείμενον εις θέσιν «Τρουμπέ» της πόλης ταύτης συνορευόμενον ανατολικώς με οδόν της Αγοράς δυτικώς με προαύλειον του ξενοδοχείου Καταρτζή, αρκτικώς με όμοιον εργαστήριον Νικολάου Μαγκούφη και μεσημβρινώς με όμοιον Ιωάννου Καταρτζή...

¹⁷ Σήμερα Στρατηγού Ιωάννου.

¹⁸ Προπάππους του Λεωνίδα Λαγαρού, που πήρε το όνομά του γιατί δεν κατάφερε να κάνει γιο.

¹⁹ Δεν κατορθώσαμε να σχηματίσουμε άποψη για την εσωτερική διάρθρωση του «Χάνι» και γι' αυτό καταλήξαμε στην παρουσίασή του με αεροφωτογραφία.

Εικ. 5. Ο Λεωνίδας Χατζής μπροστά από την πύλη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

Εν συνεχεία, ο ξενοδόχος Ιωάννης Ρούσσος ή Καταρτζής εκτιμώντας τον γείτονά του, μαζί με την σύζυγό του Ρεγκίνα του μεταβιβάζουν ως προίκα για τον γάμο του με την κόρη τους Παρασκευή:

... Ολόκληρον το κατά την θέσιν «Τρουμπέ» ή «Ταμπάχνας» της πόλεως ταύτης του Δήμου Λεβαδέων ξενοδοχείον μεθ' όλων των παραρτημάτων και της περιοχής του συνορευόμενον κατά ανατολάς με δημόσιον δρόμον κατά δυσμάς με Μιχαήλ Δημητρίου ή Μαρούντζη και αχυρώνα Λουκά Σταματοπούλου κατά άρκτον με ξενοδοχείον Λεωνίδα Αναγν. Χατζή και κατά μεσημβριαν με όμοιον Μιχαήλ Δημητρίου...

Το κυρίως «Χάνι» τελικά διαμορφώθηκε στον ακάλυπτο χώρο του «Ξενοδοχείου Καταρτζή» και «Εργαστηρίου Χατζή» και έφτανε ως την Πλατεία της «Πανηγύρεως». Όλα τα τμήματα των δύο ενοποιημένων ξενοδοχείων που αποτελούσαν το μεγάλο Χάνι διαμοιράστηκαν στις θυγατέρες του Λεωνίδα Χατζή και είτε έχουν κατεδαφιστεί (οικοδομή Μαντζουράνη) είτε έχουν αντικατασταθεί από νέες οικοδομές (Λαγαρού και πρώην Αβδελά).

Δεν διευκρινίζεται σε ποια από τις δύο πλατείες αναφέρεται. Αυτή προς την πλευρά του σημερινού 1^{ου} Γυμνασίου (Σχ. 1.) που προτάθηκε στο σχέδιο πόλεως και δεν υλοποιήθηκε ποτέ ή η άλλη (εικ. 6.) προς την πλατεία «Αλογοπάζαρου», γνωστή σήμερα ως πλατεία της «Απλας», με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η ακριβής οριοθέτηση και το μέγεθος της ιδιοκτησίας.

Σχ. 1 Απόσπασμα σχεδίου πόλης με την αρχική πρόταση της Πλατείας Πανηγύρεως

Εικ. 6. Θέση τελικής πρότασης της Πλατείας Πανηγύρεως που είχε σχέση με το «Χάνι».

β) Το «Χάνι» του «Στιβακτά» γνωστό ως «Λαζάρου»²⁰

Το «Χάνι» αυτό ανήκε στην πολυμελή οικογένεια του Ιωάννη Δ. Στιβακτά κρεοπώλου και είχε επιφάνεια 1600,00μ². Βρισκόταν σε πολύ επιτελικό σημείο στον δρόμο (Λάππα-Μπουρνόζου) που συνδέει τους δύο μεγάλους οδικούς άξονες της πόλης. Τον άξονα των αποικιακών εδωδιμων της «Αγοράς» και τον άξονα των βιοτεχνιών (Πάνω Παζάρι, οδός Κορύνης). Ήταν δίπλα στους υδρόμυλους της γέφυρας Αχμέτ-Μπέη Εμ. Σπυρίδωνος και πλησίον των δύο Πιεστομηχανών (πρωτόγονων πιεστηρίων βάμβακος) του Κουτσοπετάλου, όπως φαίνεται στην πιο κάτω αεροφωτογραφία (εικ. 7.).

Εικ. 7. Αεροφωτογραφία του έτους 1937

Το τεράστιο αυτό οικοπέδο όπου υπήρχε το «Χάνι» είχε προέλθει από πολλές αγορές, μία από τις οποίες ανιχνεύσαμε στο υποθηκοφυλακείο Λιβαδειάς και ανήκε αρχικά Γεώργιο Δυοβουνιώτη αγωνιστή της Επανάστασεως στον οποίον . είχε παραχωρηθεί²¹ για τις υπηρεσίες του στο Κράτος. Είχε επιφάνεια 456,00μ². Και αναλυτικά περιγράφεται ως εξής:

...Το οικόπεδον ευρίσκεται εις θέσιν Πλατεία Γεωργίου του Α', συνορευόν ανατολικά με ιδίαν ιδιοκτησίαν Ιωάννου Στιβακτά δυτικά με οδόν²² και μεσημβρινώς με δρομίσκον (οδός Κορύνης)...

Τα υπόλοιπα τμήματα του οικοπέδου και των χρήσεων τους τα εντοπίζουμε στα προικοσύμφωνα που παραχωρούσε ο Ιωάννης Δ. Στιβακτάς στις θυγατέρες του. Την θυγατέρα του Παγώνα προίκοδοτεί²³ με:

.... Μια εργαστηροκατοικία μετά της αυλής, εις θέσιν Πλατεία Γεωργίου του Α' συνορευόμενη ανατολικά με ανώγειον οικίαν κληρονόμων Ιωάννη Στιβακτά, δυτικώς με ξενοδοχείο (Χάνι), αρκτικώς με δρόμο και νοτίως με αυλήν και περιοχή Ιωάννη Στιβακτά...

Στην δεύτερη Κλεοπάτρα δίνει:

...το μαγαζέιον Δυτικά του ξενοδοχείου²⁴...

Τέλος, στην τελευταία, Βασιλική²⁵ δίνει:

²⁰ Τελευταίος ενοικιαστής πριν την κατεδάφισή του τη δεκαετία του '60.

²¹ Με το υπ' αρ. 766 της 2^{ης} Αυγούστου του 1869 παραχωρητήριο των οθωμανικών κτισμάτων. δυνάμει του υπ' αρ. 11 Μαρτίου 1855 Νόμου περί παραχωρήσεως εθνικών οικοπέδων.

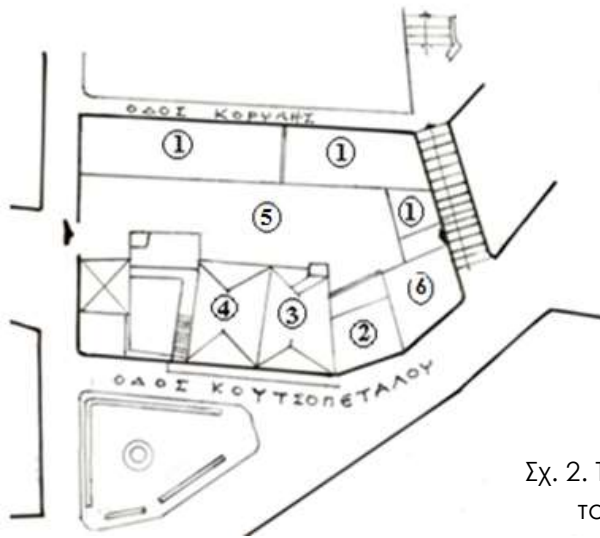
²² Άρα πρόκειται για το γωνιακό μαγαζί που αλλοιώθηκε.

²³ Με το υπ' αρ. 7972/6 Μαΐου του 1895, προκειμένου να παντρευτεί τον Κωνσταντίνο Χριστοδούλου

²⁴ Με το υπ' αρ. 5344/25/1/1885 προκειμένου να παντρευτεί τον Λουκά Χριστοδούλου.

²⁵ Δυνάμει του 20049-3/5/1904 προικοσύμφωνο προκειμένου να παντρευτεί τον Θωμά Κατωγά.

... Μίαν ανώγειον πεπαλαιωμένη οικία εντός της πόλεως Λεβαδείας και εις την Πλατεία Γεωργίου του Α΄...

- Υπόμνημα χώρων του κτιρίου
- (1) Στεγασμένος ημιυπαίθριος χώρος σταβλισμού των ζώων
 - (2) Φούρνος-Πανδοχείο
 - (3) Ξενοδοχείο
 - (4) Κατοικία οικογενείας Στιβακτά
 - (5) Αύλειος χώρος
 - (6) Ισόγεια εμπορικά καταστήματα

Σχ. 2. Τοπογραφικό του κτιρίου

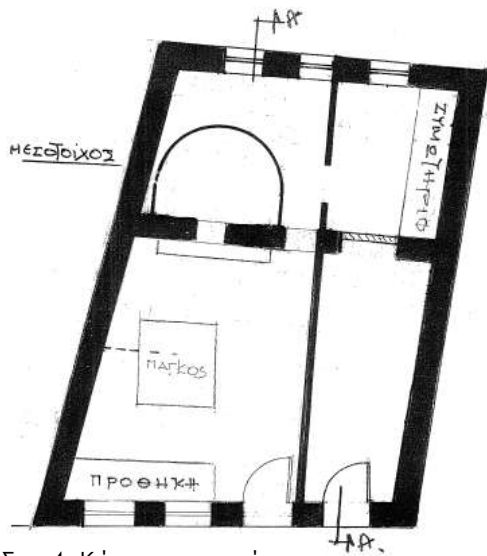

Σχ. 3. Όψη στην οδό Κουτσοπετάλου

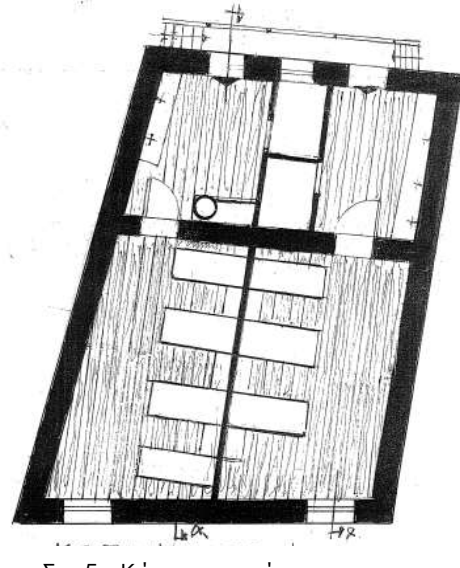
Στο τοπογραφικό (σχ. 2) διακρίνουμε τις χρήσεις που είχε το «Χάνι» που καταλάμβανε όλο το οικοδομικό τετράγωνο. Προς την οδό Κουτσοπετάλου υπήρχαν ο φούρνος (γνωστός ως Αργυρίου, σήμερα κτίριο Μπανδύλα με αριθμό (2) στο τοπογραφικό), ξενοδοχείο με το όνομα «Πανελλήνιο» και αργότερα «Δελφοί» με αριθμό (3), η ιδιόκτητη κατοικία της οικογενείας Στιβακτά με αριθμό (4) και πίσω προς τις οδούς Σπυροπούλου, Κορύνης, Μπουρνόζου ο μεγάλος αύλειος χώρος με αριθμό (5), όπου σταβλίζονταν τα ζώα και λειτουργούσε το πεταλωτήριο.

Ο Φούρνος με αριθμό (2) στο τοπογραφικό

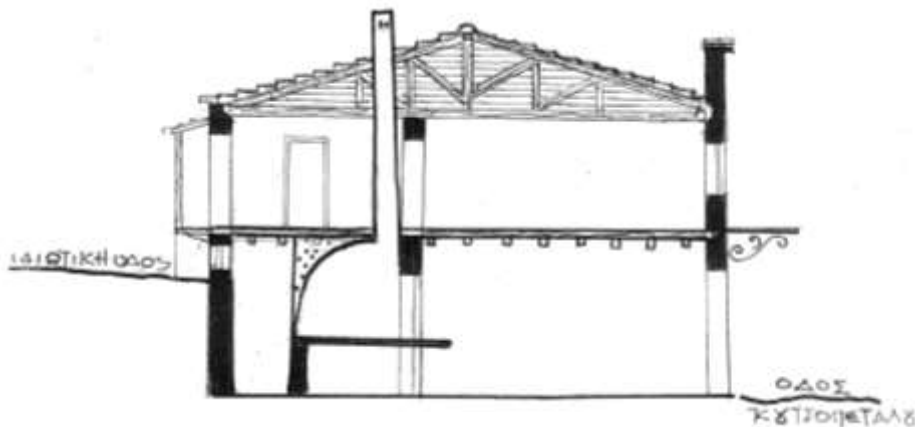
Το κτίριο αυτό (που έχει μείνει στη μνήμη των παλιών Λιβαδιτών ως «Φούρνος Αργυρίου²⁶») και σήμερα ανήκε στους αδερφούς Κοσμά και Βαγγέλη Μπανδύλα) καταφέραμε να σχεδιάσουμε με την βοήθεια του Παναγ. Τριανταφύλλου τεχνικού βοηθού του μηχανικού Βαγ. Μπανδύλα. Στην κάτοψη ισογείου (σχ. 4.) φαίνεται ο φούρνος και στον όροφο (σχ. 5.) με είσοδο από την οδό Μπουρνόζου τελείως κατεστραμμένος στις αρχές του '70 το παλαιό κατάλυμα των ταξιδιωτών. Διακρίνουμε δύο δωμάτια ύπνου και δύο βοηθητικούς χώρους. Το δάπεδο ήταν ξύλινο και είχε μικρόν εξώστη από τη μεριά της αυλής. Δύο μικρά στενόμακρα παραθυράκια όπως φαίνονται στην όψη (σχ. 3.) φώτιζαν τους κοιτώνες.

Σχ. 4. Κάτοψη ισογείου

Σχ. 5. Κάτοψη ορόφου

Σχ. 6. Τομή α-α'

²⁶ Με την υπ' αρ. 26/ 1976 άδεια κατεδάφισης.

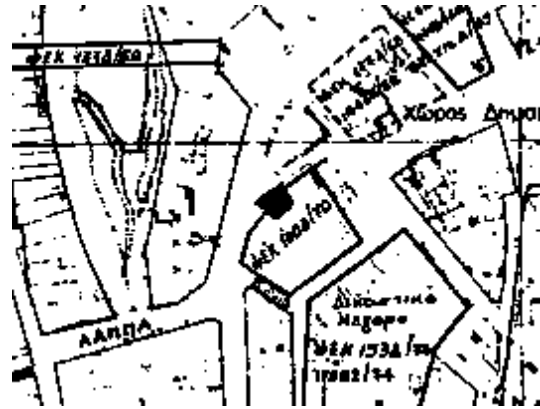
Ξενοδοχείο «Πανελλήνιο» και αργότερα «Δελφοί» με αριθμό (3) στο τοπογραφικό ιδιοκτησίας Κων/νου Χριστοδούλου

Κουτσοπετάλου 8 κηρυχθέν διατηρητέο²⁷

Εκτός, από το πανδοχείο όπου ήταν πανω από τον φούρνο στο «Χάνι» υπήρχε και ξενοδοχείο που ανήκε στην οικογένεια, αρχικά με το όνομα «Πανελλήνιο» και αργότερα «Δελφοί» (εικ. 8 -10).

Εικ. 8. Όψη κτιρίου από την πρόταση χαρακτηρισμού διατηρητέων Γ. Ράμμου

Εικ. 9. Τοπογραφικό της πρότασης Γ. Ράμμου

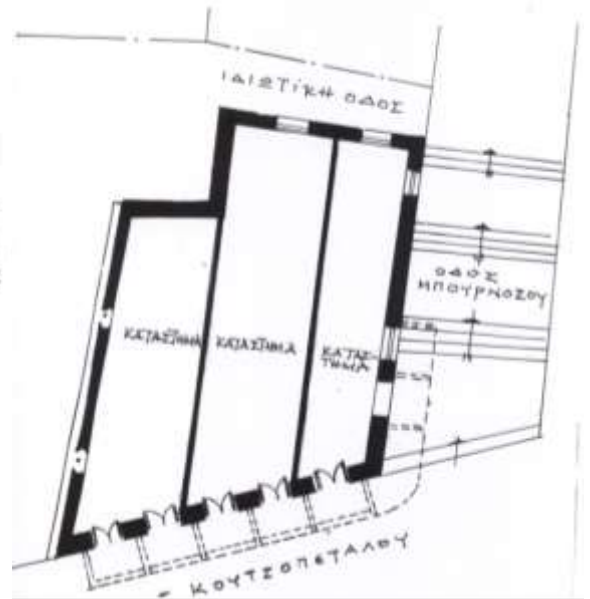
Εικ. 10. Σημερινή όψη κτιρίου

²⁷ Κτίριο επί της οδού Κουτσοπετάλου 8. Δυόροφο τυπικό νεοκλασικό κτίριο σε πολύ ενδιαφέρον σημείο της πλατείας, στην απόληξη της οδού Ελευθ. Βενιζέλου. Το κτίριο επαναλαμβάνει την τυπολογία των νεοκλασικών κτιρίων της Λειβαδιάς με έξι ανοίγματα στον όροφο και τρία μπαλκόνια (το μεσαίο μπαλκόνι μεγαλύτερο σε μέγεθος με δύο μπαλκονόθυρες). Στο ισόγειο η θύρα εισόδου είναι τοποθετημένη στην άκρη του κτιρίου μη ακολουθώντας τον βασικό άξονα συμμετρίας. Ενδιαφέροντα τα κιγκλιδώματα των μπαλκονιών. Υπάρχει πτώση επιχρισμάτων στην πρόσοψη. (Περιγραφή του κτιρίου από την πρόταση χαρακτηρισμού διατηρητέων του Γ. Ράμμου, υπαλλήλου ΥΠΕΧΩΔΕ και διατηρήθηκε η ορθογραφία αυτής).

**Καταστήματα στη γωνία ιδιοκτησίας Τομαρά απογόνου Στιβακτά με αριθμό (6)
Στα Σκαλάκια της οδού Μπουρνόζου**

Σχ. 7. Σκίτσο του 1970 Άννας Ψώμα

Σχ. 8. Κάτοψη ισογείου

Στην κάτοψη διακρίνουμε τρία ισόγεια καταστήματα και την είσοδο προς το πανδοχείο μέσω στενής ιδιωτικής οδού, η οποία και σήμερα διατηρείται. Τίποτα δεν θυμίζει σήμερα την αλλοτινή κατάσταση, όπως φαίνεται στις εικόνες με αριθμό (11).

Εικ. 11. Σημερινή κατάσταση

Τελικά, οι αρχικοί κλήροι πωλήθηκαν σταδιακά στους:

α) Δημ. Τσιγιάννη το 1/3 από το «Χάνι» με αριθμό (1) στο τοπογραφικό (τότε μισθωμένο από την οικογένεια Λαζάρου) από τη Βικτωρία Αντρέα Στριμπή και νυν οικοδομές Γ. Καλογήρου και Γ. Τρωγάδα.

β) Νικόλαο Μπανδύλα με αριθμό(2)

...Το μαγαζίον το συνορευόμενον ανατολικά με κληρονόμους Χριστοδούλου όπου το Ξενοδοχείον «Πανελλήνιον»²⁸, δυτικά με μαγαζίον χήρας Βικτωρίας Στριμπή, βορείως με οδόν Μπουφίδου και νοτίως με στάβλον των πωλητριών...

²⁸ Αργότερα «Δελφοί».

Στο σχέδιο αναφέρεται ως φούρνος Αργυρίου.

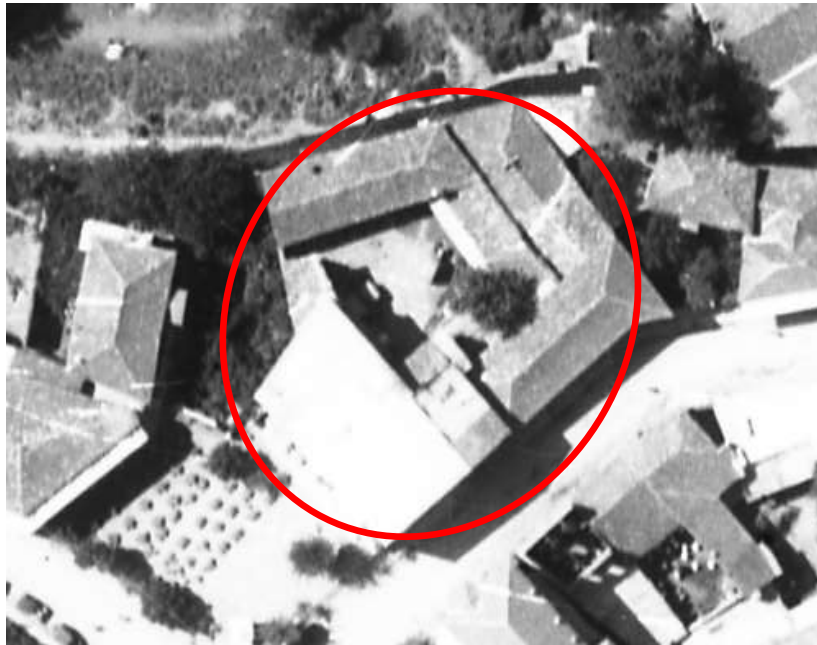
γ) Άγγελο και Κωνσταντίνο Γαζή και Ολυμπία Σανδάλη το αναφερόμενο στο τοπογραφικό σχέδιο με αριθμό (4) ως παλαιό Δημαρχείο από το οποίο σώζεται μόνο μια φωτογραφία και σχεδιάστηκε η κατά μήκος τομή.

δ) Στην οικογένεια Χριστοδούλου απογόνου Στιβακτά έχει απομείνει το κτίριο με αριθμό (3), το παλιό ξενοδοχείο.

γ) Τα «Χάνια» Ζητουσιάτη

γ 1) «Χάνι» στην οδό Καλλιαγκάκη και την πλατεία Γεωργίου του Α'

Το μεγάλο αυτό οικόπεδο που φαίνεται στην αεροφωτογραφία του 1937 (εικ. 12) και καταλάμβανε μία τεράστια έκταση στα άκρα της τότε πόλης, είχε περιέλθει στον Κωνσταντίνο Λουκά Ζητουσιάτη στις 10/8 του 1918 από την Μαριγώ²⁹ χήρα Λουκά Παπαθανασοπούλου (γνωστή μας από τα «Καϊμένα Χάνια») και τα ανήλικα τέκνα της. Σ' αυτήν ανήκε το μεγαλύτερο μέρος του κτίσματος από την προίκα της και ένα τμήμα από την κληρονομιά από τον σύζυγό της Λουκά Σπυρ. Παπαθανασόπουλο.

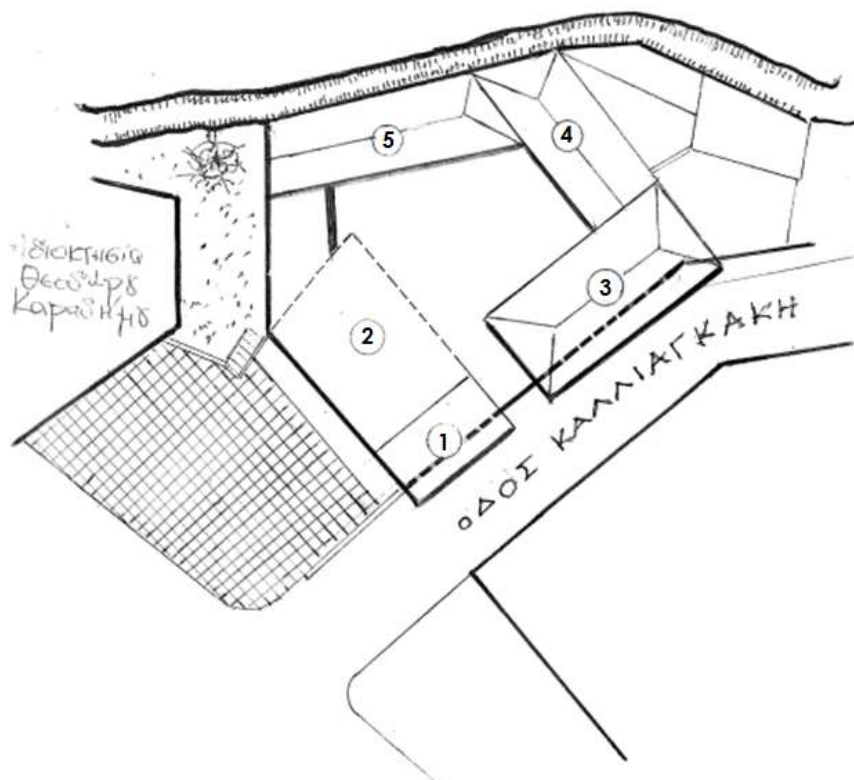

Εικ. 12. Αεροφωτογραφία του 1937

Αναλυτικά στο συμβόλαιο αναφέρονται οι διάφορες χρήσεις που μεταβιβάζονται στον Κωνσταντίνο Λ. Ζητουσιάτη και είναι:

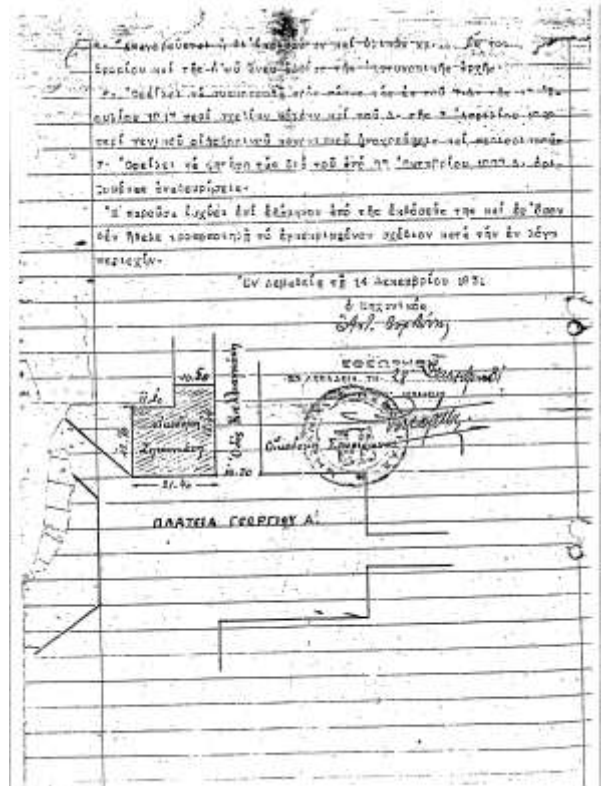
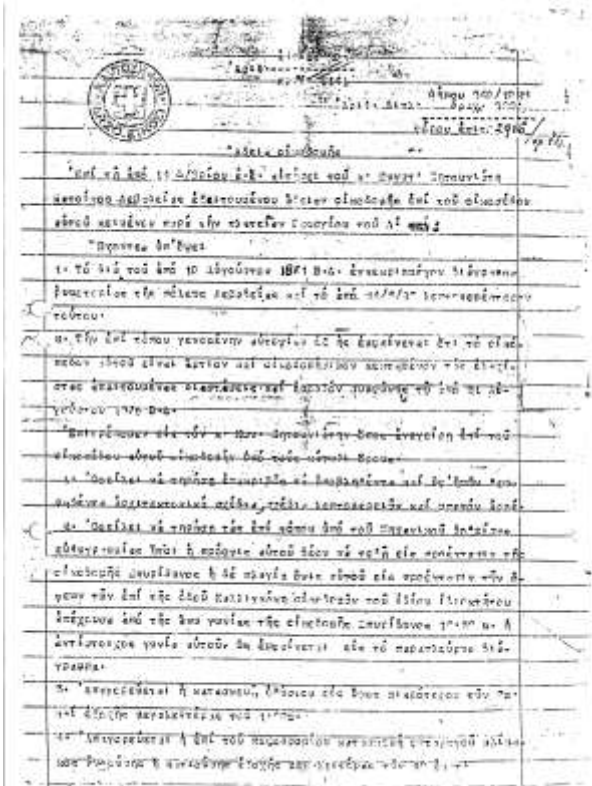
²⁹ Η Μαριγώ Παπαθανασοπούλου το είχε αποκτήσει ως προίκα²⁹ το 1895 από τους γονείς Ιωάννη και Αφροδίτη Παπαθανασίου, όταν παντρεύτηκε τον Λουκά Παπαθανασόπουλο.

- Ένα εργαστήριο (με αριθμό (1) στο τοπογραφικό) χρησιμεύον ως εστιατόριον επί της πλατείας Γεωργίου του Α' μετά του υπογείου συνορευόμενον ανατολικά με δρόμον (οδός Καλλιαγκάκη), δυτικά με ιδιοκτησίαν ιδίων κληρονόμων, αρκτικά με πανδοχείον ιδίων κληρονόμων και νοτιάς με πλατείαν Γεωργίου του Α'.
- Ένα οικόπεδον (τότε) (με αριθμό (2) στο τοπογραφικό) κείμενον εις την αυτήν θέσιν της πλατείας, όσις εκτάσεως και αν είναι συνορευόμενον ανατολικά με τα ρηθέντα (εστιατόριον) και πανδοχείον ιδίων κληρονόμων, δυτικά με οικίαν και οικόπεδον Θεωδóρου Καραδήμου και αύλακα, αρκτικά με πανδοχείον ιδίων κληρονόμων, στάβλων και αποθήκιν Μαριγώς Παπαθανασοπούλου και νοτιάς με την πλατεία.
- Ένα πανδοχείον «Χάνι» (με αριθμό (3) στο τοπογραφικό) μετά της αυλής και των παραρτημάτων κείμενον παρά την θέσιν πλατείαν Γεωργίου του Α' συνορευόμενον ανατολικά με δρόμον, δυτικά με το άνω ρηθέν οικόπεδον αρκτικά με στάβλον και αποθήκην (με αριθμούς (4) και (5) Μαριγώς χήρας Λ. Παπαθανασοπούλου και νοτιάς με το άνω ρηθέν εστιατόριον.

Σχ. 9. Τοπογραφικό όλης της έκτασης που καταλάμβανε το «Χάνι»

Αργότερα εκδόθηκε άδεια (εικ. 13) που μας παραχωρήθηκε από την πολεοδομία Λιβαδειάς και δείχνει τα κτίρια που κατασκευάστηκαν επί της πλατείας Γεωργίου του Α'.

Εικ. 13. Άδεια ανέγερσης νέας οικοδομής ιδιοκτησίας Κωνσταντίνου Λ. Ζητουσιάτη στην πλατεία Γεωργίου του Α' Με την άδεια αυτή κατασκευάστηκαν το παλαιό καφενείο «Νέον» το ισόγειο ουζερί «Ντούσα», το γωνιακό παλιό εστιατόριο «Ελικών» (εικ. 14 και 15).

Εικ. 14. Καφενείο Νέον

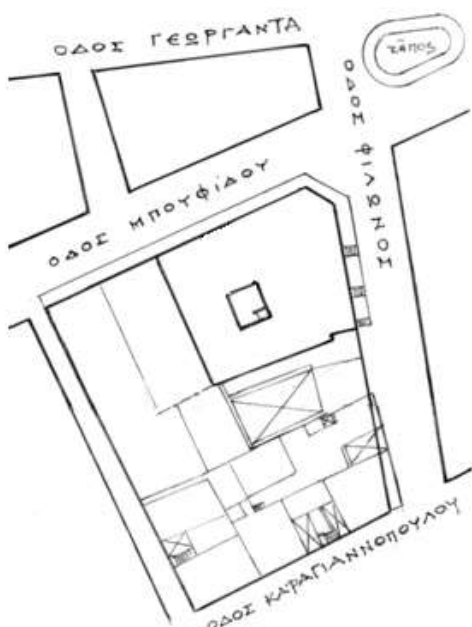
Εικ. 15. Γενική άποψη νοτίας πλευράς

Το 1953 (με μεταγραφή του κτιρίου το 1954) μεταβιβάστηκε από τους κληρονόμους του Κωνσταντίνου Λ. Ζητουσιάτη τμήμα του κτιρίου (3) στο τοπογραφικό που νοικιαζόταν στην Εμπορική Τράπεζα στην ιδιοκτησία αυτής.

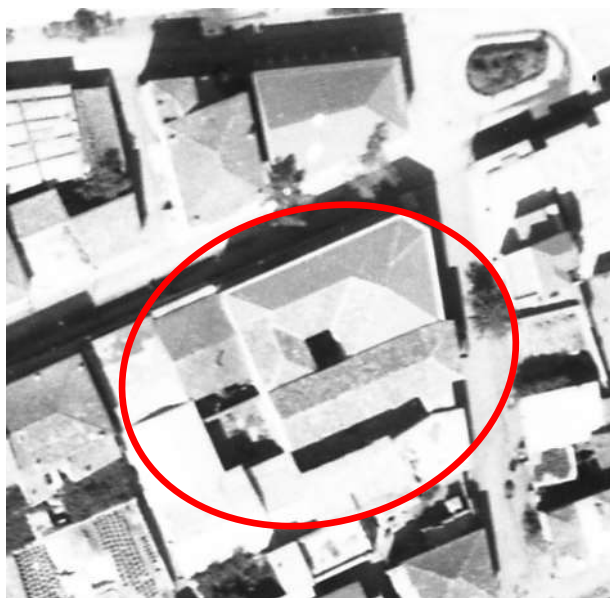
γ 2) «Χάνι» στην οδό Μπουφίδου και Φίλωνος

Στην ανατολική είσοδο της πόλης επάνω στην οδό πρώην Θηβών (νυν Μπουφίδου) ήταν το δεύτερο «Χάνι» του Ζητουνιάτη (εικ. 16. Και σχ. 10)

Ως πρώτος ιδιοκτήτης αναφέρεται³⁰ ο Γεώργιος Δημ. Μαγιάκου, ο οποίος πλειοδότησε στον πλειστηριασμό του οφειλέτη Δημήτριου Γεωργ. Χατζόπουλου για το ποσόν των 27640 δρχ.

Σχ. 10. Τοπογραφικό όλης της έκτασης που καταλάμβανε το «Χάνι»

Εικ. 16. Αεροφωτογραφία του 1937

Η περίληψη της κατακυρωτικής πράξης πλειστηριασμού αναλυτικά αναφέρει ότι:

... Ο Γεωργ. Δημ. Μαγιάκος αγοράζει ένα ιδιόκτητο πανδοχείον (χάνι) μετά του προαυλίου του, περιοχής του, παραρτημάτων, εξαρτημάτων, εν γένει συνιστάμενον από δύο εργαστήρια προς την πρόσοψιν, από σταύλους, χειμερινόν και θερινόν, αχυρώνα, παραπήγματα, περιτοιχισμένον δια μιας μάνδρας, έχον εμβαδόν εν τω όλω 720 γαλλικών μέτρων, κείμενον εντός της πόλεως Λεβαδείας, παρά την είσοδον της πόλης ταύτης και επί της οδού Μπουφίδου, συνορευόμενον ανατολικώς με οικόπεδον Λουκά Δ. Χατζοπούλου και Σπυρίδωνος Καβρή δυτικώς με οικόπεδον Γεωργίου Παπασπυρίδωνος, αρκτικώς με την ως άνω οδόν Μπουφίδου, πρώην Θηβών Λεβαδείας και νοτίως με οικόπεδον Λεωνίδα Πανταζή...

Από τον τίτλο αυτό διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχουν η οδός Φίλωνος στο τμήμα της, νότια της Μπουφίδου και η οδός Καραγιαννοπούλου.

³⁰ Με το υπ' αρ. 11386/1906 μεταγραφή.

Για να κατοχυρωθεί ο πωλητής ως το 1920 (χρόνο αποπληρωμής του ακινήτου) ζητάει να ασφαλισθεί το ακίνητο στην εθνική για πυρασφάλεια και ο αγοραστής δέχεται τον όρο.

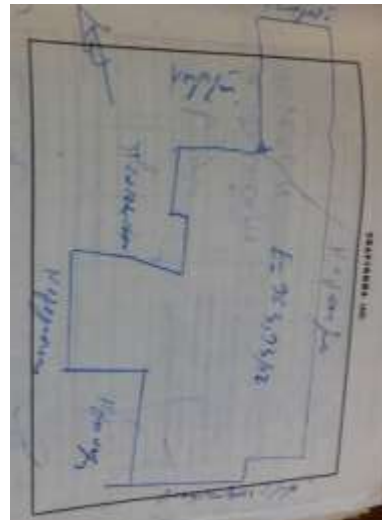
Εν συνεχεία στις 30/1/1910³¹ ο Γεώργιος Δ. Μαγιάκος έμπορος – βιομήχανος το μεταβιβάζει στον Κων/νο Λουκά Ζητουσιάτη πανδοχέα-πεταλωτή.

Το Πανδοχείο έπαψε να λειτουργεί πολλά χρόνια πριν, αργότερα μεταβλήθηκε και ενοικιάστηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ως Δικαστικό Μέγαρο. Γύρω από την παλιά κεντρική αυλή είχαν εγκατασταθεί πολλά γραφεία δικηγόρων της Λιβαδειάς.

δ) Το «Χάνι του Δαλαρούγκα»

Εικ. 17. Αεροφωτογραφία του 1937

Σχ. 11. Τοπογραφικό όλης της επιφάνειας που καταλάμβανε το «Χάνι»

Το οικόπεδο που φαίνεται στην αεροφωτογραφία (εικ. 17) αγοράστηκε από τον Κωνσταντίνο Ιωαν. Δαλαρούγκα το 1921. Ανήκε αρχικά Δημήτριο Ιωαν. Ζαχείλα και το χορήγησε ως προίκα στην κόρη του Μαρίκα Τσάμη-Ζαχείλα . Στο οικόπεδο υπήρχε οικία, αποθήκες και ως όρια του αναφέρονται, ανατολικά η οικοδομή και ο κήπος του Λουκά Τομαρά, δυτικά πάροδος της οδού Γεωργαντά (οδός Καλλιαγκάκη), αρκτικά οδός Γεωργαντά και οικόπεδο Λ. Βασιλάκου και νοτίως οικία Φ. Ηλιοπούλου και αύλακα .

Ακολουθούν οι όψεις των καταστημάτων (πριν από την κατεδάφισή τους) επί της οδού Καλλιαγκάκη (Εικ. 18-21). Δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε αν υπήρχε προς την εξωτερική πλευρά των δρόμων και ποιο από τα παρουσιαζόμενα στις εικόνες κτίρια είναι αυτό.

Πιστεύουμε ότι αυτό ανήκει σε μία ενδιάμεση περίοδο μεταξύ των δύο κατηγοριών που προαναφέραμε.

³¹ Με το υπ' αρ. 11576/1910.

Εικ. 18.

Εικ. 19.

Εικ. 20.

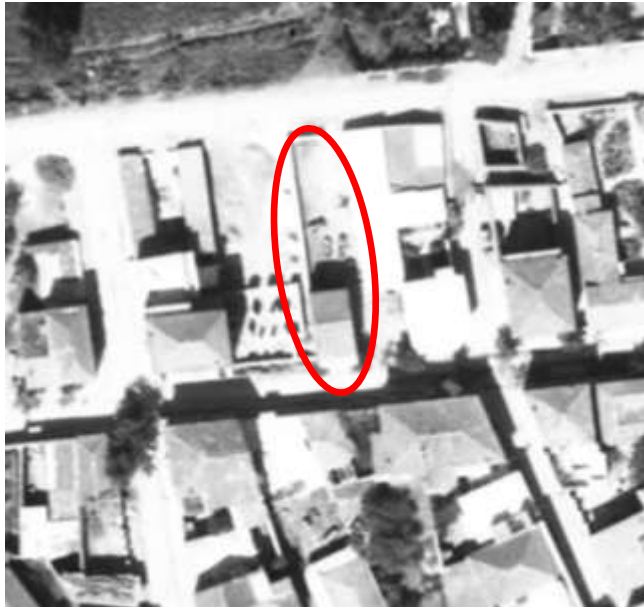
Εικ. 21.

ε) «Χάνι» Γεωργίου Κουτσούκη³²

Μεταξύ των οδών Πεσόντων Μαχητών και της Γεωργαντά εκτεινόταν το «Χάνι» του Γεωργίου Α. Κουτσούκη (εικ. 21). Αρχικά, είχε δουλέψει στους αδερφούς Καψαλά (σήμερα οικογένεια Σύρου) που ήταν ζωέμποροι. Έτσι και ο ίδιος μετά τα 30 του χρόνια, ανεξαρτητοποιήθηκε και έγινε και αυτός έμπορος ζώων, αλόγων. Αυτά τα αγόραζε από διάφορες πόλεις της Ελλάδος και του εξωτερικού, κυρίως από την Γιουγκοσλαβία και τα μεταπουλούσε στην περιοχή μας, κυρίως στο αλογοπάζαρο που γινόταν ετήσια στην Λιβαδειά. Έφερνε επίσης, όπως έλεγε στους απογόνους

³² Οι πληροφορίες μας δόθηκαν από την Ντίνα Λάζου-Πολυτάρχου, εγγονή του.

του δύο βαγόνια με άλογα και στο σιδηροδρομικό σταθμό της Λιβαδειάς περίμεναν οι αγοραστές. Μεταγενέστερα στα μέσα της δεκαετίας του '30 αγόρασε οικόπεδο και εγκατέστησε «Χάνι» στη θέση που φαίνεται στην αεροφωτογραφία (με κόκκινη έλλειψη) επί της οδού Πεσόντων Μαχητών έναντι του σημερινού εργατικού κέντρου Λιβαδειάς.

Εικ. 22. Αεροφωτογραφία του 1937

Στο «Χάνι» είχε συνétaίρο τον Χ. Κατόπη που ήταν πεταλωτής. Έφτιαχνε τα πέταλα και τα πέραγε στα ζώα. Με τον πόλεμο του '40 και την επίταξη των ζώων, πρώτα από το ελληνικό κράτος για τον αλβανικό αγώνα και αργότερα από τους Γερμανούς τα πράγματα επιδεινώθηκαν στο «Χάνι». Από τα μέσα της δεκαετίας του '50 η πρόοδος στα μεταφορικά μέσα επέφερε και την καταστροφή του επαγγέλματος.

στ) Το «Χάνι» των αδερφών Νικολάου και Γιάννη Γεωργίου ή «Ζαβλάγκα»

Μεταξύ των οδών Μπουφίδου, Γεωργαντά και Χριστοδούλου δίπλα στην οικία Τσόγκα, πίσω από τα σημερινά καταστήματα της οδού Μπουφίδου «Ζαγα» και Γενικής Τραπέζης σε έναν τεράστιο ακάλυπτο χώρο, με είσοδο από την οδό Γεωργαντά υπήρχε ως το '53-54 το «Χάνι» των αδερφών Γεωργίου ή «Ζαβλάγκα» (εικ. 23). Το «Χάνι» λειτουργούσε για φιλοξενία, πώληση και αγορά ζώων. Παραθέτουμε ατόφιες τις σημαντικές πληροφορίες³³ που ευγενικά μας παραχώρησε η κ. Γαρυφαλλιά Νικ. Γεωργίου-Δούκα.

... Η αγοραπωλησία επεκτεινόταν σε όλους τους νομούς Βοιωτίας, Φθιώτιδας και στη Θεσσαλία. Δύο ήταν τα μαγαζιά (Χάνια³⁴) την εποχή

³³ Από τα λεγόμενα της Φαλλίτσας Γεωργίου Δούκα, κόρης του

³⁴ Τα άλλα «Χάνια» είχαν σταματήσει να λειτουργούν.

εκείνη των αδελφών Γεωργίου (Ζαβλάγκα) και του Γεωργίου Κουτσούκη που ήταν συγγενείς (πρώτα ξαδέλφια) στην οδό Πεσόντων Μαχητών.

Εικ. 23. Αεροφωτογραφία του 1937

Την εποχή του μεσοπολέμου και μετά, οι ανάγκες για ζώα ήταν τόσο μεγάλες ώστε το εμπόριο των αδελφών προχώρησε στις γειτονικές χώρες Σερβία-Ουγγαρία. Τα βαγόνια στο σιδηροδρομικό σταθμό ξεφόρτωναν τα καλύτερα σε ποιότητα άλογα της εποχής. Η ράτσα τους είχε τα χαρακτηριστικά της αντοχής, του ύψους και του κόκκινου χρώματος εξ ου το παρατσούκλι (Ζαβλάγκα) δηλαδή Ζα (ζώα) (Βλάγκα) κόκκινα³⁵. Μετά το '54-55, η εξέλιξη ή ανάπτυξη έφερε στην αγορά γρήγορα μέσα μεταφοράς φορτηγά, τρακτέρ και τα ζώα σιγά-σιγά εκλείπουν. Τότε οι αδελφοί Γεωργίου στρέφονται σε άλλου είδους επιχείρηση. Ξεκινούν με την αγορά νεογέννητων μοσχαριών από Αλεξανδρούπολη, Ελευθερούπολη και Ορεστιάδα. Αγοράζουν έκταση στην οδό Φίλωνος (δίπλα στην Αστυνομία) και δημιουργούν Φάρμα όπου εκεί εκτρέφουν μικρά μοσχάρια για πάχυνση και τα πωλούν στα κρεοπωλεία της Λειβαδιάς και των περιχώρων.

³⁵ Ετυμολογικά ανιχνεύσαμε από πού προέρχεται η λέξη Βλάγκα. Εμάς μας παραπέμπει στο λευκό χρώμα. Ο Νίκος Κατσής γνώστης της σερβικής γλώσσας, διαπίστωσε ότι η λέξη «Βλάγκα» δεν αντιστοιχεί σε λέξη αναφερόμενη σε κόκκινο χρώμα, ούτε στα σέρβικα ούτε στα ουγγρικά. Αυτός πιστεύει ότι το «Ζα» σημαίνει στα σέρβικα «για» και το «Βλάγκα» ή «Βλιάγκα» «υγρασία», δηλαδή άλογα πλατύπελμα για καλλιέργεια αγρών τύπου Κωπαϊδάς, δηλαδή βαριά εδάφη.

Κλείνοντας ³⁶δεν πρέπει να ξεχάσουμε να αναφέρουμε ότι στην Λιβαδειά υπήρχαν για την εξυπηρέτηση των αλόγων και των κάρων αμαξών, οι πιο κάτω ειδικότητες στις οποίες δούλεψαν πολλοί συντοπίτες μας:

Πεταλωτές

Αλμπάνης Δημήτρης
Αναστασίου Α.
Αναστασίου Σωτηρης
Γεωργίου Ιωάννης
Ζητουιάτης Κωνσταντίνος
Καραγεώργης Γ.

Σαμαροποιοί

Διαμαντόπουλος Γεώργιος
Σαμαρτζής Δημήτριος

Ζωέμποροι

Γαζής Γιαννούλης
Αδερφοί Γεωργίου
Κουτσούκης Γεώργιος

Στον σύλλογο «των εν Λεβαδεία Τεχνητών ο ΗΦΑΙΣΤΟΣ³⁷» στα μέλη του 1915 συγκαταλέγονται:

Καροποιοί

Λεωνίδας Πρασούλας
Βασίλειος Φυργιώλας

Πεταλουργός

Γεώργιος Γεωργίου
Σαγματοποιός
Ιωάννης Νερουτσόπουλος

³⁶ Οδηγός Χρήστου Μακρίδητου 1899.

³⁷ Αρ. Ρούσσαρη, Εμπορικός Σύλλογος Λεβαδείας 1899-1999 (Εμπόριο-βιομηχανία-κοινωνία), Έκδοση Εμπορικού Συλλόγου Λεβαδείας, 1999.

2. Οι «Φυλακές της οδού Χαιρωνείας»

Σ' ένα από τους φακέλους των κατεδαφισθέντων κτιρίων με το όνομα Γερασίμου Πιερρομπόνη διακρίναμε ένα γνωστό (στους παλιούς Λειβαδίτες) οπτικά κτίριο που στα έγγραφα δηλωνόταν ως αποθήκη. Ήταν το κτίριο των ιταλικών φυλακών στη διασταύρωση των σημερινών οδών Αρκαδίου και Χαιρωνείας (εικ. 24).

Εικ. 24. Γενική άποψη των φυλακών.

Από το βιβλίο Λάμπρου Βησ. Κασσελούρη

Στην άδεια κατεδαφίσεως³⁸ δηλώνονταν οι χώροι της τελευταίας χρήσεως, που ήταν επιπλοοστιλβωτήριο.

Για τον χρόνο κατασκευής του κτιρίου ως και αν η αρχική του χρήση ήταν «Φυλακές» δεν έχουμε στοιχεία. Ο Ηλίας Τσαμπής συνταξιούχος δημοτικός υπάλληλος θυμήθηκε μόνο ένα τραγουδάκι που σιγοτραγουδούσαν οι ποινικοί κρατούμενοι:

*...Ανάθεμα στον Παντελή
και αυτόν τον Κοντογιάννη,
που έφτιαξε τις φυλακές
μέσα για να μας βάνει...*

Οι «Φυλακές» ήταν κτισμένες στην εκτός σχεδίου πόλης περιοχή σε απόσταση 200,00 περίπου μέτρων από την συμβολή της οδού Δελφών, Στρατηγού Ιωάννου και Πεσσόντων Μαχητών στην αδόμητη ακόμη Λιβαδειά. Διακρίνονται δύο μόνο κατοικίες κατασκευασμένες βόρεια των φυλακών.

³⁸ Στοιχεία από την υπ.αρ. 2/2003 άδεια κατεδαφίσεως.

Εικ. 25. Τμήμα της Λιβαδειάς από αεροφωτογραφία 1937. Με τον κόκκινο κύκλο σημειώνονται οι «Φυλακές».

Γενικές πληροφορίες για την εσωτερική διάταξη αυτών αντλήσαμε από το βιβλίο του Λάμπρου Βησ. Κασσελούρη³⁹, που επισκέφτηκε την Λιβαδειά και τις φυλακές μαζί με τον φίλο του Νίκο Καλοπίττα και την περιγράφει ως εξής:

...Η φυλακή αυτή είναι ένα μεγάλο κτιριακό τετράγωνο (εικ 24), με τις σκοπιές του πάνω στα εξωτερικά ντουβάρια. Η κεντρική είσοδος είναι στη μεσημβρινή πλευρά. Μέσα από τα εξωτερικά ντουβάρια, δεξιά και αριστερά της εισόδου, είναι οι θάλαμοι.

Προς τη δυτική πλευρά⁴⁰ το χτίριο είναι διώροφο που αναβαίνει από εξωτερική σκάλα. Πάνω σ' αυτό είναι ένας μεγάλος θάλαμος, δίπλα του ο μικρότερος στενόμακρος (εικ 25). Αυτό ήταν της απομόνωσης των κρατουμένων από τους Ιταλογερμανούς, που τους προόριζαν για εκτέλεση...

Μπροστά από το διώροφο χτίριο ανατολικά⁴¹ είναι ένα μικρό προαύλιο. Γύρω γύρω στα ντουβάρια τους είναι μπηγμένοι και χονδροί χαλκιάδες. Σ' αυτούς τους χαλκιάδες οι καταχτητές δένανε τους πατριώτες και τους βασάνιζαν. Τους βασάνιζαν εκεί για να βλέπουν και να ακούνε τους βόγγους και τα μουγκρητά τους οι υπόλοιποι.

Τούτος ο χώρος αν ήταν άλλη η εσωτερική εξέλιξη του τόπου μας, θα γινόταν τόπος ιερού προσκυνήματος⁴²...

³⁹ Λ. Βησ. Κασσελούρη, *Της Λευτεριάς οι Αθάνατοι «Σύγχρονη Εποχή»*, Αθήνα, 1982.

⁴⁰ Όπως φαίνεται από τη φωτογραφία η νότια πλευρά ήταν διώροφη και όχι η δυτική.

⁴¹ Πιστεύουμε ότι ο προσανατολισμός που αναφέρει ο συγγραφέας είναι λανθασμένος. Ο προαύλιος χώρος είναι στα βόρεια του οικοπέδου και η είσοδος στα ανατολικά.

⁴² Διατηρήθηκε η ορθογραφία του κειμένου.

Εικ. 26. Ο συγγραφέας και ο φίλος του Νίκος Καλοπίπτας μπροστά στο κρατητήριο

Εικ. 27. Νότια όψη του κτιρίου επί της οδού Αρκαδίου

Εικ. 28. Ανατολική όψη του κτιρίου επί της οδού Χαιρωνείας

Εκτός από το βιβλίο του Βησ. Κασσελούρη θα πρέπει να αναφέρουμε και το τρίτομο βιβλίο «Αντάρτης στα βουνά της Ρούμελης» του Δ. Ν. Δημητρίου-Νικηφόρου από τον Β' τόμο του οποίου αντλούμε τα σημαντικότερα στοιχεία:

- α) Για την απελευθέρωση 80 περίπου κρατουμένων από την ομάδα του αρχηγείου «Παρνασσίδας».

Εικ. 29. Δαύλεια 6 Μαρτίου 1943 εμπρός από στην εκκλησία

Αυτή η ομάδα του Ἀρχηγείου Παρνασσίδας, τὴ νύχτα στὶς 5 πρὸς 6 Μαρτίου 1943, κατέλαβε αἰφνιδιαστικὰ τὶς φυλακὲς τῆς Λειβαδίας καὶ ἐλευθέρωσε 80 περίπου κρατούμενους. Μέσα στοὺς κρατούμενους ἦσαν καὶ ὁ πατέρας τοῦ Νικηφόρου καὶ Σόλωνα, καθὼς καὶ ἡ μάνα τοῦ Δήμου Τσόκα. Ἐχθρική φρουρὰ στὴν πόλη αὐτὸν τὸν καιρὸ, πάνω ἀπὸ 4.000 ἄντρες. Στὴ φωτογραφία ἀνάμεσα στοὺς ἀντάρτες καὶ στοὺς δυὸ γιούς του ἐλευθερωμένους ὁ δάσκαλος Ν. Δημητρίου.
 Ἀπὸ ἀριστερὰ, πρώτη, ἄνω, σειρά: Ἰάσονας, Ἀτρόμητος, Ἀπόλλωνας, Κατσώνης, Σταυραετὸς — δεύτερη σειρά: Δ. Κρίνος, Τσεκούρας, Στοφόρος, Νικήτας — τρίτη σειρά: Δρόσος, Νικηταρᾶς, Νικηφόρος, Ἀράπης, Νικ. Δημητρίου, Δήμος, Σόλωνας, Καλύβας, Πολύχρονος, Καλοπήτας, Ἀντ. Νικολάου (κρατούμενος πού ἐπίσης ἐλευθερώθηκε) — τέταρτη σειρά: Βαρδουσαῆκος, Καλλιακούδας (ἀπὸ τὴν Εὐρυτανία), Διάκος, Κονδύλης, Φερραῖος, Ἀρβανίτης, Γιαν. Σουραβλῆς.

Εικ. 30. Ονόματα ανταρτῶν

β) Ορισμένες πληροφορίες για τὴν διάταξη⁴³ τῶν «Φυλακῶν» τὸν χρόνο τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν κρατουμένων:

... Μπήκαμε στὴν εἴσοδο τῆς φυλακῆς. Ἦταν μὴ θολωτὴ στοὰ ἐξῆ-εφτά μέτρα μήκος, δύο δυόμιση πλάτος. Στὴν εἴσοδο τῆς στοᾶς δὲν υπήρχε ἐμπόδιο, δὲν εἶχε πόρτα. Στὴν ἄλλη ἀκρὴ τῆς, μὴ πύλη ὅλο σιδεριές. Ἀρχίζε αὐτοῦ τὸ προαύλιο τῆς φυλακῆς. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ στοὺς τοίχους τῆς στοᾶς ἀπὸ μὴ πόρτα. Ἀριστερὰ τὸ γραφεῖο, δεξιὰ δὲν ξέρω, τὸ ἐπισκεπτήριο ἢ ἡ ἀποθήκη...
 ... Ἐδῶ μέσα μένει τὴν νύχτα ἴσως ὁ φύλακας⁴⁴;...
 ... -Τηλέφωνο ἔχει ἡ φυλακὴ; -Ἐχει! Ἐχει!
 -Ξέρεις ἀπὸ πού βγαίνει. -Ξέρω, ἐβγα καὶ κόφτο!
 ... Βρέθηκα σὲ ἓνα μικρὸ εὐχάριστο δωμάτιο⁴⁵...
 ... Εἶχε ἓνα μπαλκόνι τσιμεντένιο ἀπάνω δίχως κάγκελα. Δὲν ἤξερα ποίος ἦταν ὁ δέλτα θάλαμος. Ξεκλείδωσα... Ἐνα μπλε λαμπιόνι φώτιζε ἀμυδρὰ κρεμασμένο ἀπὸ τὸ ταβάνι...
 ... Στρώμα κάτω ὅλο τὸ πάτωμα ἀνθρώπινα κορμιά, τὸ ἓνα κολλητὰ στο ἄλλο, ἴσα με 40 ἄτομα...
 ... Κάνανε ἓνα γάμα κεφαλαῖο οἱ δύο θάλαμοι⁴⁶...

Στὴ μεγέθυνση τῶν φυλακῶν ἀπὸ τὴν αεροφωτογραφία διακρίνουμε τὸ σχῆμα Γ που ἀναφέρεται στὸν βιβλίο καὶ κάποια μὴ δομημένα τμήματα ὅπως θα διαπιστώσουμε στα ἐπόμενα σχέδια.

Εικ. 31. Μεγέθυνση τῆς αεροφωτογραφίας τοῦ 1937 στὸ κυριῶς κτίριο

⁴³ Σελ. 177.

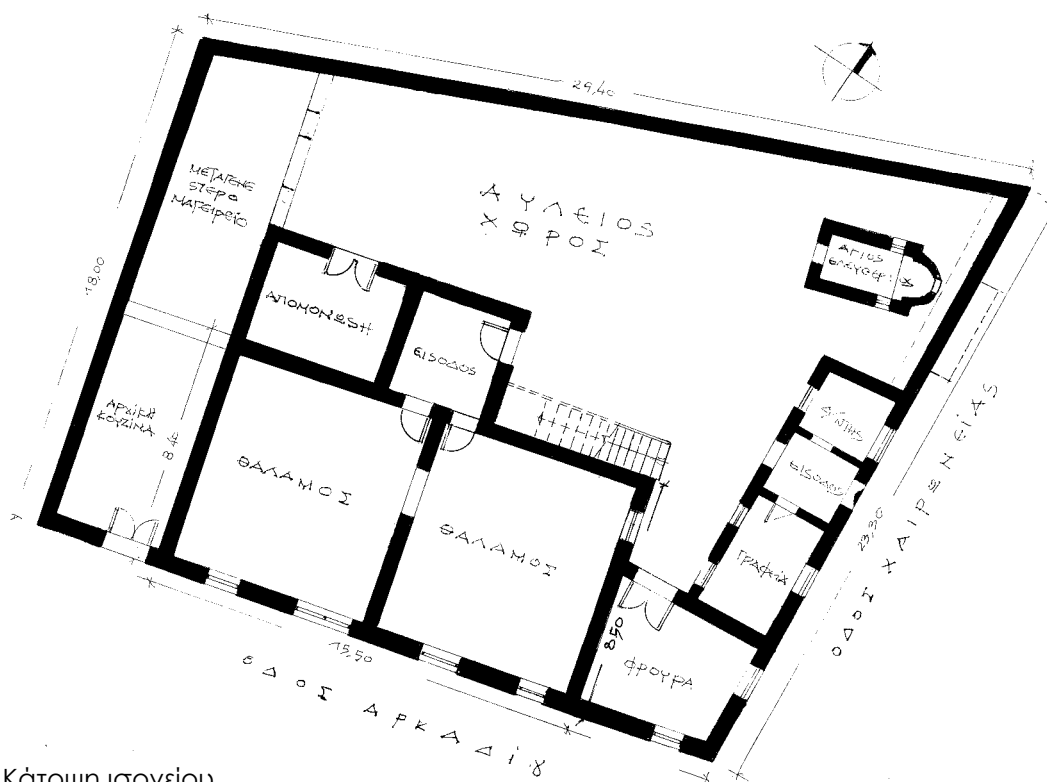
⁴⁴ Συνομιλία ανταρτῶν γιὰ διακοπὴ τοῦ τηλεφώνου.

⁴⁵ Ἴσως ἡ ἀπομόνωση.

⁴⁶ Δὲν ἀνιχνεύθηκε στὶς κατόψεις τὸ γάμα.

- ... Εντελώς μπροστά μου ήταν η «βούτα» ο βρωμοτενεκές, που κάνουν οι κρατούμενοι την νύχτα την ανάγκη τους...
- ... Οι γυναίκες όμως, το δικό τους κρατητήριο ήταν στο πίσω μέρος της φυλακής, ισόγειο, φάτσα στο γυμνάσιο με τους Ιταλούς. Έπρεπε να κατεβώ τις σκάλες να βγω τελείως έξω και να φέρω βόλτα το μισό τετράγωνο...

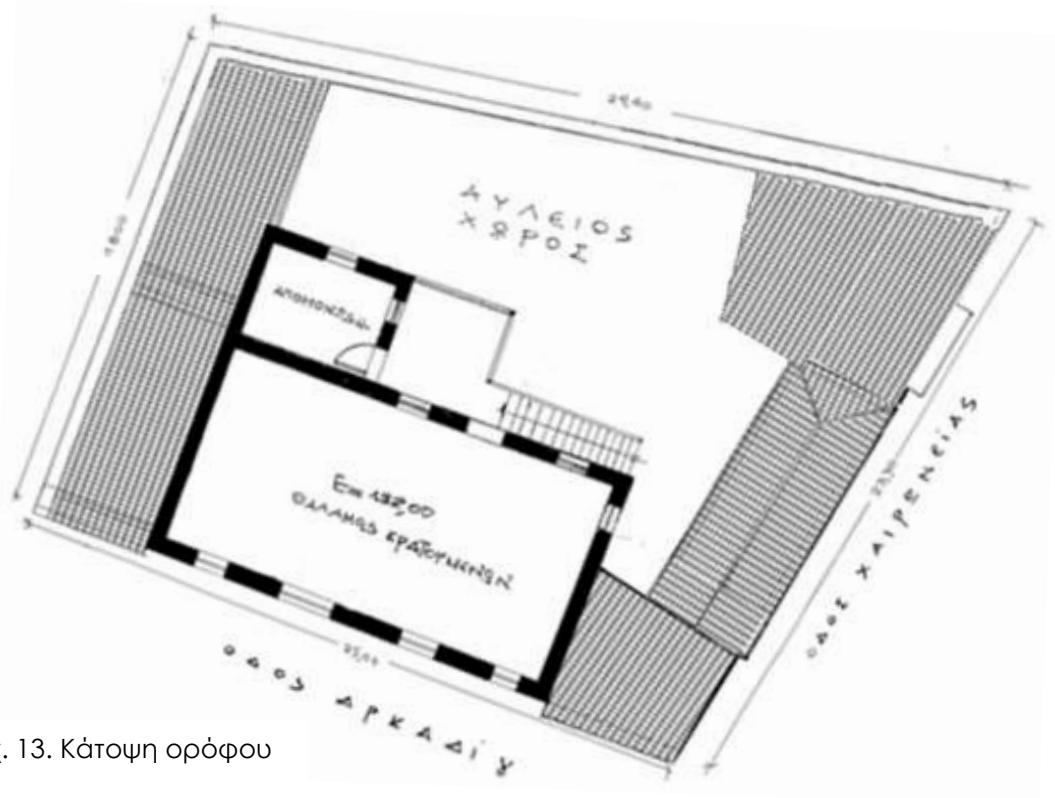
Με την υπόδειξη ενός εκ των τελευταίων φυλάκων Δημήτρη Γαζή και τις διαστάσεις από τα σχέδια της άδειας κατεδαφίσεως καταφέραμε να σχεδιάσαμε τις κατόψεις της φυλακής του χρόνου κατεδάφισής τους, που διαφέρουν από τις περιγραφές του Νικηφόρου. Ο Δ. Γαζής δεν ήταν απόλυτα σίγουρος για τον χρόνο κατασκευής της μικρής εκκλησίας του Αγίου Ελευθερίου και της προσθήκης των μαγειρείων στο δυτικό όριο του οικοπέδου. Στο ισόγειο όπως φαίνεται στο σχέδιο (12) υπήρχαν οι χώροι της διοικήσεως, της φρουράς, των μαγειρείων, δύο μεγάλοι θάλαμοι των κρατουμένων και απομόνωση.

Σχ. 12. Κάτοψη ισόγειου

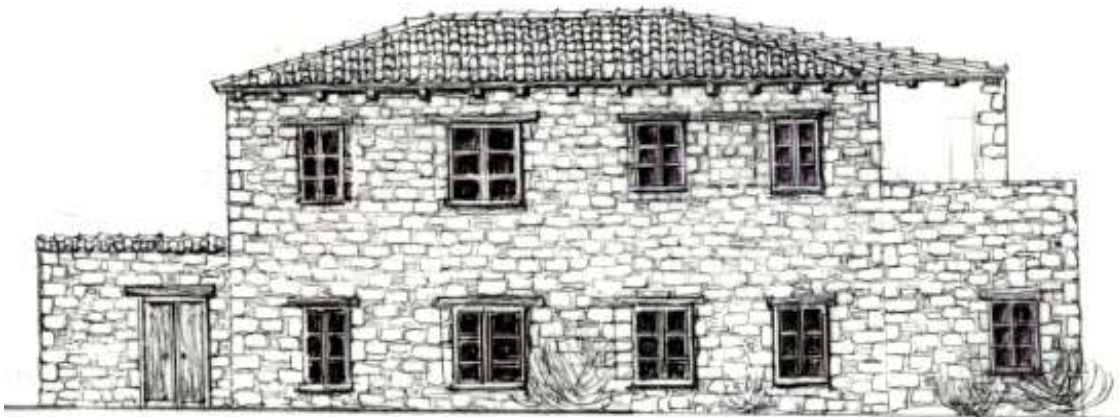
Από τις περιγραφές του Νικηφόρου ίσως στο ισόγειο οι σημειούμενες στο σχέδιο της κάτοψης του ισόγειου ως «απομόνωση και είσοδος» να ήταν ο χώρος φύλαξης των μελλοθανάτων και πιθανόν να επικοινωνούσαν. Οι δε φυλακές των γυναικών να ήταν οι δύο σημειούμενοι θάλαμοι (αντίκρυ με το γυμνάσιο) και να είχαν είσοδο από την οδό Αρκαδίου. Έτσι, δικαιολογείτε να έπρεπε κάποιος να κάνει τον κύκλο για να μπει σ' αυτές.

Στον όροφο (σχ. 13) υπήρχε δεύτερος ενιαίος(;) θάλαμος κρατουμένων και χώρος απομόνωσης.

Σχ. 13. Κάτοψη ορόφου

Οι όψεις⁴⁷ (σχ. 14 και 15) σχεδιάστηκαν από τις φωτογραφίες του φακέλου της αδείας κατεδαφίσεως σε συνδυασμό με την προοπτική φωτογραφία του βιβλίου που αναφέραμε.

Σχ. 14. Νότια όψη επί της οδού Αρκαδίου

⁴⁷ Βάσει των κατατεθειμένων στην πολεοδομία σχεδίων, ίσως να είχε καταστραφεί ένα τμήμα του κτιρίου γιατί οι όψεις δεν ανταποκρίνονται στην φωτογραφία του βιβλίου. Αυτό κυρίως ανταποκρίνεται στην ανατολική όψη όπου είχε κατεδαφιστεί(;) η σκοπιά επί της οδού Χαίρωνειας η οποία εξείχε του κτιρίου και φαίνεται στην φωτογραφία (εικ. 24).

Σχ. 15. Ανατολική όψη στην οδό Χαιρωνείας

Το 1955 οι φυλακές έπαψαν να λειτουργούν, το 1957 έγινε η διανομή της πατρικής περιουσίας και το κτήμα αυτό περιήλθε στην Καλλιόπη κόρη του Παντελή Κοντογιάννη και τον σύζυγο της Μιχαήλ Πιεορρομπόνη.

Ελπίζουμε ότι με κίνητρο αυτή την πρώτη δημοσίευση των φυλακών όσοι συμπολίτες μας διαθέτουν περισσότερα στοιχεία, φωτογραφίες, ονόματα εκτελεσθέντων συγγενών (τα χαρτάκια που βρέθηκαν στους τοίχους των κτιρίων και τα κατέχουν οι οικογένειες τους) και διάφορες άλλες μαρτυρίες να συγκεντρωθούν για να συμπληρώσουν την ιστορική μνήμη της πόλης μας.